

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

KASIM 1983 • YIL : 20 • SAYI : 11

FİYATI : 200 LİRA

Okurlara Mektup /3

SÖYLEŞİ /5

Dr. Öztin Akgüç
Kemal Kurdaş

Ekonomik Göstergeler /17

Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde
Kararname'nin Mevduatı
Koruyucu Hükümleri /19
Vecdi Ünay

Bankaların Muhasebesinde
Hesapların Planlaması /29

Prof. Dr. Osman Fikret Arkun

Amerika'daki Cambridge'den
Olumlu Bir Eleştiri /33

IPaul Samuelson

Hızlı Büyümeye Geçiş Koşulları
ile İlgili Bazı Gözlemler /39

Dr. Ahmet Çakmak

Sermaye Piyasası /49

Ömer Oktav

Ayın Ekonomik Olayları /53

Dr. Yıldırım Kılıç

Esnek Emeklilik /59

Halilhan Dostal

SÖYLEŞİ:
70 sayılı bankalar hakkında
kanun hükmünde
kararname

Mevduat Hesap Sayısı
2.828.290

Yapı Kredi Büyük Bankadır.

Ülkemizde tam 50 banka var... Hizmet için yarışıyorlar... Genç bankalar, yabancı bankalar, eski, köklü bankalar var... Bir bankada hesap açılması, açılan hesapların fazla olması, o bankaya duyulan sevgi ve güveni ifade ediyor.

Başarıları kanıtlanmış büyük bir bankada hesap açılması ise daha kolay oluyor.

Hele bu banka 1944 yılından beri her dönemde, çağdaş bankacılığın öncülüğünü yapmışa...

Halkımızın ev, para ve meslek sahibi olmasına yardım etmiş, sanat, kültür ve sporumuzun yanında olmuştusa... İstirakleriyle ülke ekonomisine büyük destek vermiş, yaşantımıza girmişse... Hele bu banka üstün ekonomik bir güç ise... Hele bu banka Yapı Kredi ise... Halkın sevgi ve güvenini kazanmış büyük bankalar, büyük hizmetler vermekle yükümlüdür. Yapı Kredi kurulduğu günden bugüne; her dönemde, büyük ve öncü hizmetler vermiştir.

Günümüzün en büyük hizmeti Tele-İşlem'dir. Tele-İşlem elektronik bankacılığın Türkiye'deki adıdır. Ve Türkiye'de yalnız Yapı Kredi'de Tele-İşlem uygulanır.

Bugün Yapı Kredi'de tam 2.828.290 adet mevduat hesabı var...

50 banka arasında sadece 2 banka daha bu rakama erişebilmiş... Yapı Kredi'de hesap sayısının çoğalması son derece doğaldır.

Yapı Kredi'li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

Armatürde
benzersiz...

E.L.A.®

GÖREME TIPI ANKASTRE

lavabo
bataryası

(Kumandalı - Kumandasız)

Genel Dağıtım: **ELMOR**
Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy - İstanbul

® Tescilli marka

selin®

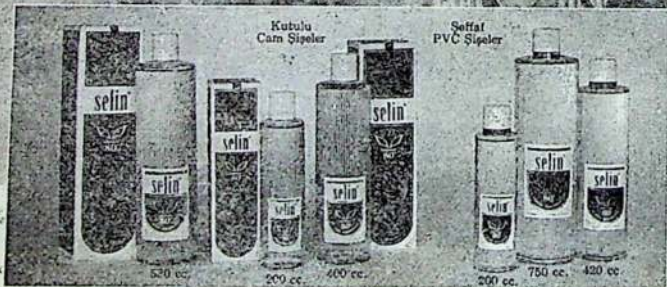
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasantı dıseyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'i her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1983

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına
İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş • **Yazı**
İşleri Müdürü: Prof. Dr. Erdoğan Alkın
Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güc • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman
Fikret Arkun • Prof. Dr. Mustafa A. Ay-
san • Besim Baykal • Dr. Metin Berk •
Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan
Bulutoglu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal •
Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı •
Mehmet Gün Çalka • Şinasi Çelikkol •
Özer U. Ciller • Bülend Çorapçı • Ahmet
Demir • Zeki Döşluloğlu • Necdet Du-
rakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Er-
dem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Em-
re Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğ-
lu • Erhan Işıl • Dr. Halûk Kabaalioğlu •
Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaoglu • Dr. Ahmet S. Kalın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıç • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç.
Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Mor-
oğlu • Ziya Nebloğlu • Ergin Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özaslan •
M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Se-
lâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsu-
nay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr.
Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam •
Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman
Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun •
Fikret M. Tuncer • Nezih Tuncsiper •
Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör
Uras • İbrahim Ülkem • A. Doğan Yalın
• Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı: M. Tarık Yaşo

Sevgili Okurlarımız,

*Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer kumanda-
nı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu
Mustafa Kemal ATATÜRK'ü, bu yıl da
minnet ve şükranla anıyor, manevi hu-
zurunda bir kez daha saygıyla eğiliyor
ve bağlılığımızı belirtiyoruz. Büyük ön-
der ATATÜRK'ü 45 yıl önce cismen kay-
bettik. Ama O, meydana getirdiği eser-
lerde ve kendisini izleyenlerin gönülle-
rinde yaşıyor. Yine de her Kasım ayın-
da, O'nu yitirmenin üzüntüsünü bir kez
daha duyuyoruz. Süregelen acımızın te-
sellisini de O'nun her zaman tekrarladi-
ğımız şu sözlerinde buluyoruz: «Beni gör-
mek, mutlaka yüzümü görmek demek de-
ğildir. Benim fikirlerimi, benim duyu-
klarımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu
kâfidir.»*

*Görüleceği üzere, Dergi'nin bu sayısında
ağırlık yine 70 sayılı «Bankalar Hakkın-
da Kanun Hükmünde Kararname»ye ve-
rilmiştir. Kararname, «Söyleşi»de genel
olarak ve bir yazıda «Mevduatı Koru-
yucu Hüükümleri» açısından ayrıntılı bi-
çimde incelenmektedir. Diğer bir yazıda
ise «Banka Muhasebesinde Hesapların
Planlaması» üzerinde durulmaktadır. Her
zaman olduğu gibi, Dergi'de yer alan ve
güncel konuları işleyen diğer yazıları da
okumanızı tavsiye ederiz. İnancımız şu-
dur ki, bu iş için ayaracağımız zamana
boşuna harcamamış olacaksınız.*

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

KASIM 1983

YIL : 20

SAYI : 11

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No.17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • **TELEFON:** 526 34 11
• **YAZIŞMA:** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA:** Dergimizde çıkan yazılar kay-
nak göstermek koşuluyla alınabilir • **YILLIK ABONE:** 2.400.- TL; Öğrencilere 1.200.- TL
• **İLAN FİYATLARI:** Arka kapak 25.000.- TL, Ön kapak içi 17.500.- TL, Arka kapak içi
15.000.- TL, Tam sayfa 12.000.- TL, Yarım sayfa 7.000.- TL, Çeyrek sayfa 4.000.- TL, Renk
farkı 5.000.- TL • **BASKI:** Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • **Tarihi:** 7 Kasım 1983.

dilKur ingilizce

Genel İngilizce kursları yanı sıra,

- Export - Import - Banking (Ticari) , • TOEFL sınavına hazırlık ,
- Teknik İngilizce kursları ve • İlkokul 4. - 5. sınıf öğrencileri için özel kurslar.

DILKUR

“İngilizce öğretiminde uzman”

Aydede Caddesi No:9 Taksim - İstanbul Telefon: 145 21 82 - 149 89 29 - 143 26 59

Söyleşi

70 Sayılı Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

KEMAL KURDAŞ

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, bildiğiniz gibi kamuoyunda uzun zamandır tartışılan Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 22 Temmuz tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak, cezai hükümleri dışında yürürlüğe girdi. Bu kararnamenin çıkartılmasının hangi amaçlara yönelik olduğu konusundaki görüşlerinizi açıklar, bir değerlendirmesini yapar mısınız?

banka kesiminde
gözlemlenen bunalıma
bir tepki olarak doğan
bu kanunla bankacılık
sistemi sınımsız
bağlanmak istenmiştir

KURDAŞ — Söz konusu Kanun Hükmünde Kararname'yi, belki hiçbir kanuna vermediğim zamanı ayırarak ayrı ayrı dönemlerde üç kere inceledim. Uygulayıcılarla da tartıştım. Yakın geçmişi gözden geçirdim. Benim ilk kanım ve ilk izlenimim şu noktada toplanıyor. Bu kanun, ban-

ka kesiminde son üç yıldır gözlemlediğimiz şiddetli bunalıma bir tepki olarak doğmuştur. Ancak bu tepki oluşurken, bunalımı doğuran esas sebeplere, kaynaklara inilmemiş, belki inilememiş veya inilmek istenmemiş; para piyasasındaki bunalımın suçlusu olarak bankacılık sistemi tanımlanarak bu kanunla banka sistemi, halk dilimizdeki bir tabirle ifade edeyim, sınımsız bağlanmak istenmiştir. Kanunun hem felsefesi, hem de içindeki hükümleri bunalımın esas sebeplerine inen bir tahlile dayanmamaktadır. O sebepler de nelerdir? Onları kısaca belirtmekte zannediyorum fayda var.

Türk bankacılık sisteminde 1975'lere gelinceye kadar ciddi bir bunalım bahis konusu değildi. Sıkıntıları, tikanıklıkları, zaman zaman olagelmıştır; ama, bunlar sisteme hiç bir zaman ciddi bir bunalım manzarası vermemiştir. Bu bunalım deyimine, likidite bunalımı yanında bankalarda rastlanan çeşitli kanun dışı operasyonların sıklığı da dahildir. Yukarıki tarif içindeki bir bunalım 1975'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Temel sebeplerini satırbaşları ile şöyle ıretleyebiliriz.

Bu bunalımı doğuran ana kaynak, Türk ekonomisine hâkim olan şiddetli enflasyonist gidiştir. Böyle bir gidiş içinde faiz oranlarının devlet müdahalesi ile tespiti bunalıma ayrı bir katkı yapmıştır. Bankaların ekonomiden gelen kaynakları üzerine mevduat karşılıkları, likidite oranları, stopaj vergileri, fon payları, gider ya da muamele vergileri şeklinde devletin tahmil ettiği ağır yükler de banka kesimindeki bunalımın çok şiddetlenmesine ve bir manada kontrol dışına çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca devletin kredi piyasasını son derece karışık, keyfi, ekonomik nedenlerle izah edilemeyecek ayrımlarla, pazarı havadan kazanç sağlar biçimde bölmelere ayırması da, hem bunalımı bir manada şiddetlendirmiş hem de karmakarışık bir sistemden yararlanmak arzularını yapılıbilir ve istenir hale getirmiştir. Tabii bu tabloya devletin reeskont politikası ile para piyasasına getirdiği karmaşıklığı da eklemek ve bir de devletin merkez bankalarındaki serbest fonları uzun süre ve hâlâ da çok ağırlıklı biçimde kullanmasını katmak lazımdır. Yukarıki temel sebeplere, gene onların doğal bir yan ürünü olan bankerlik kuruluşlarının hızlı bir patlayışla ortaya çıkması da katılmalıdır. Bütün bu temel faktörler banka kesiminde büyük bir bunalım yaratmıştır. Şöyle kısaca bu bunalımı özetleyeyim.

Şiddetli enflasyon ortamında sabit faizler karşısında başlangıçta mevduat yani likit fonlar banka sistemine akmamış; sonra bankalar, yüksek maliyetlerle mevduat toplamaya başlamışlar; ama bu mevduatın çok önemli kısmını da şu veya bu nam altında devlete aktarmak zorunda kalmışlar; ayrıca kendi genel giderleri de eski uygulamaları nedeniyle ağırca olduğundan, kaynak maliyetleri ile kredi faizleri arasında

muazzam bir marj, bir boşluk doğmuş ve bankalar bu marjı sağlıklı olmayan yollarla kapatmaya çalışmışlardır. Kısacası banka kesimindeki veya para piyasasındaki bunalımın birtakım temel ekonomik nedenleri vardır ve bankerlerin ortaya çıkışı da tamamen bu ekonomik nedenlerin ürünüdür. Yeni kanun bu ekonomik sebepleri -bankerlerin zorla tasfiyeleri hariç- olduğu gibi bırakıyor, bunlara bir çözüm getirmiyor.

Türk ekonomisi yine büyük bir enflasyon içindedir. Bankaların mevduat faizlerini, kredi faizlerini devlet kendi politik düşüncesine göre empoze etmektedir. Bankalara devletin stopaj vergileri, fon payları, mevduat karşılıkları gibi kalemlerden oluşan ağır bir yükü vardır. Ayrıca devletin yarattığı son derece karışık bir kredi sistemi mevcuttur. Bütün bunlar, kanundan sonra da devam edecektir. Bankalar söz konusu kanunla aslında kendi suçlarının, kusurlarının eseri olmayan bir bunalımla ağır biçimde itham edilerek fevkalade dar bir korse içine alınmışlardır. Bu tutumu şöyle tanımlamak belki daha iyi olur. Suçun işlenmesi için ortada her türlü sebep mevcutken, sebeplerin temeline hiç inilmeden devamlı olarak cezaları, sınırlamaları artırmak... Bu kanunun ana felsefesini böyle tanımlamak bence haksızlık olmaz. Şunu da ilave edeyim. Böyle bir ortamı dünyanın neresinde yaratırsanız yaratınız, orada da banka kesimi bizden daha az bunalımlı olamaz ve daha sorumlu bir davranış içine giremez. Duvara sıkıştırılmış kedi misali banka sistemi, bu düzen içerisinde yaşayabilmek için bazı uygulamalar yapmak zorundadır. Devletin iyi bir iktisatçı gibi hareket ederek düzenlemesini, temel sebeplere inen, temel sebepleri ortadan kaldıran bir anlayış içinde yapmasını beklerdik. Halbuki devlet

Fotoğrafta; Dr. Öztin Akgüç (solda). Kemal Kurdaş ile bir arada görülüyor.

bu konuda tamamen bir polis yaklaşımı içine girmiş ve ortaya haksız bir tepki yasası çıkmıştır.

kanunun felsefesi
yanlıştır: bir piyasa
ekonomisinde, mevduat
ve kredi faizlerinin
tespiti siyasi bir
organa bırakılmıştır

Bu tepki yasasının öncelikle belirtilecek temel noksanı bence felsefesinin yanlışlığıdır. Türkiye bir piyasa ekonomisidir. Piyasa ekonomisinde banka kesiminin ana mekanizması olan faizi, temelinde likit fon arzı ve likit fon talebine göre arz-talep kuralı, piyasa şartları içinde belirler. Faiz, ekonominin mekanizmaları içinde belirlenir; bankalar bu belirlemenin içinde aracılık rolünü oynar. Likit fonların likit talebi ne

ölçülerde karşılayacağını, kredilerin dağılımını, fonların kullanımını, sonuçta marjinal verimi eşitleyecek şekilde piyasa sistemi yani arz - talep kanunu düzenler. Halbuki inceleme konumuz kanunda piyasa ekonomisi felsefesine tamamen ters olarak, «mevduat faizlerini tespit devletin hakkıdır, devletin yetkisi içindedir» tezi getirilmiştir. Konuyla ilgili 37'nci maddeyi okuyayım. Madde; «Mevduata verilecek asgari veya azami faiz oranlarının ve temin edilecek diğer menfaatlerin tespitine ..... Bakanlar Kurulu yetkilidir.» diyor. Ama isterse Bakanlar Kurulu, mevduat faiz oranlarının kısmen veya tamamen serbest bırakılmasını da kararlaştırabilecektir. Kanunun temel felsefesi, «faizi tespit benim yetkimdir, devletin hakkıdır» şeklindedir. Türkiye'de «Döviz kurunu tespit benim yetkimdir.» diyen zihniyetin bu kez banka kesimine de uygulandığına tanık oluyoruz. Devlet kredi faizleri için de aynı tezi kanun maddesi içine almıştır. 40'inci maddede; «Kredi

işlemlerinde alınacak faiz oranları ile temin edilecek diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masrafların nitelik ve azami sınırlarının tespitine, bunların kısmen veya tamamen serbest bırakılmasına, kredilerin kalkınma planlarının amaçlarına yönlendirilmesi için fon kurmaya, kaldırmaya, kaynağını kredilere tahakkuk ettirilen faizlerden veya sair suretlerden sağlamaya ve bunların yürürlük zamanlarının tespitine Bakanlar Kurulu yetkilidir.» demektedir. Kanun hem mevduat faizlerinin hem de kredi faizlerinin tespiti, hatta kredilerin dağıtılması yetkisini Bakanlar Kurulu'na, yani bir siyasi organa, gerçekte de bürokrasiye bırakmıştır.

AKGÜÇ — Eskiden de böyle değil miydi Sayın Kurdaş? Türkiye'nin Murabaha Nizamnamesi'nden beri geleneği bu yönde... Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nda, eski Bankalar Kanunu'nda, Merkez Bankası Kanunu'nda okuduğunuz maddeye benzer hükümler yer almıştır.

KURDAŞ — Hepsi yanlış. Bir piyasa ekonomisinde faizin, döviz kurunun, fiyatların bir devlet organı tarafından tespit edileceği prensibini getirmek bence son derece yanlıştır; hatalı bir tutumdur. Faiz, döviz kuru, fiyatlar piyasa ekonomisi kuralları içerisinde belirlenir. Devlet, eğer ekonominin gerekleri zorunlu kılıyorsa, muayyen şartlarda ve kısa zamanlar için piyasalara müdahale edebilir. Batıda da faizi genel olarak piyasa şartları belirliyor. Devlet buna hiç müdahale etmiyor değil. Zaman zaman o ülkelerde de devlet para piyasalarına müdahale ediyor, ancak bizdeki gibi değil; «Faizi ben tespit ederim.» demiyor. Faiz oranlarının belirlenmesinde reeskont mekanizmasını kullanıyor, açık piyasa işlemleri yapıyor, kanuni karşılık oranlarını değiştiriyor... Para politikası araçları

ile faizin teşekkülüne etki yapıyor. Bunlar hep piyasa ekonomisi içinde kabul edilebilir mekanizmalardır. Faize, piyasa sistemi kuralları içinde, likit fon arzını, likit fon talebini etkileyecek mekanizmalarla müdahale edilebilir. Bürokratik müdahale hem bir sonuç vermez, hem de sistemi çarpıtır; —çeşitli yazılarda da belirttiğim gibi— sistemde haksız kazançlar, rantlar yaratır.

AKGÜÇ — Batı ülkelerinde de para politikasının bu genel araçları dışında zaman zaman hatta bazı ülkelerde devamlı olarak seçici (selektif) uygulamalar yapılıyor; piyasalara doğrudan müdahale edebiliyorlar.

KURDAŞ — İşte siz de söylediniz. Zaman zaman... Siz bir kanunda; «Benim prensibim herşeyi benim tespit etmemdir; ancak belki zaman zaman bunu ekonomiye bırakırım.» dersanız, yanlış bir yönde olursunuz. Bu, bir piyasa ekonomisinin felsefesiyle uyuşamayacak bir tutumdur. Zaten kanunun ana zaafı, eksikliği de buradan kaynaklanıyor. Herşeyi ben tespit ederim dedikten sonra devlet, başlıyor artık kredilere ilişkin çeşitli sınırlamalara... Kredilere bir sürü sınırlamalar getiriyor; kredi sistemini bölmelere ayırıyor; piyasa sisteminin tercihlerine değil, tamamen kendi tercihlerine dayanan bir nevi selektivite getiriyor. Buna bir de siz, Merkez Bankası reeskont kredilerindeki karmaşıklık, farklı koşullu 23 tane reeskont kredisini ekleyiniz. Krediler böylece keyfi kompartımanlara ayrılmış oluyor. Dünya-

---

◆ İyi bir hareketin en iyi ödülü, o hareketin yapılmış olmasıdır.

Seneka

---

nın hiçbir yerinde 23 tür reeskont kredisi olmaz, nihayet 2-3 çeşit olabilir. Ayrıca biliyorsunuz bir de faiz farkı iadesi konusu var. O krediye şöyle faiz farkı, bu krediye böyle faiz farkı öngörülüyor. Bu uygulamalar nedeniyle hesapladım; 30'a yakın ay- rı faiz oranı ortaya çıkıyor. Böyle bir banka sistemi olamaz.

Şimdi, bu garip banka sistemi tamamen bürokratik hastalıkla mefluç banka sistemi, kanun hükmün-

Kemal KURDAŞ

Ortaođu Teknik Üniversitesi eski Rektörü ve eski Maliye Bakanı

deki kararname ile kanunlaştırılmaktadır. Piyasa ekonomisi kuralları ile uyuşmayan sınırlamalara tabi, bürokrasinin hegemonyası altında bulunan Türk bankacılığı, dış memleketlerdeki bankacılığın rahatlığı ve sağlığı ile dışa açılabilir mi? İlk söylediğimi burada tekrar özetleyeyim. Kanunun felsefesi piyasa ekonomisi ile uyuşmuyor, hatta ona tamamen ters... Böyle bir başlangıç noktasından hareket edince de bir sürü, okun-

ması dahi usaç getiren sınırlamalar getiriyor, bankacılık faaliyetini aşırı formalitelere bağlıyor; boğuyor. Bir örnek daha vereyim; kanun 6 aydan kısa vade olamaz, demiş. Niçin, neden olmasın? Dünyanın her yerinde 30 günlük, iki aylık, üç aylık faiz var. Ekonomik şartlar öyle gerektirir ki daha kısa süreler için bile faiz belirlenebilir. Niçin 6 aydan aşağı vade olmazmış? Niçin 6 aydan kısa süreli mevduat vadesiz sayılırmış? Tabii bütün bunlar keyfi düzenlemeler. Kanunun, piyasa ekonomisinde herşeyi ben yaparım zihniyetiyle hazırlanmasının sonucu... Aynı mantıkla devlet; «Türkiye ekonomisinin bütün fiyatlarını ben belirleyeyim. İstersem serbest bırakabilirim.» diyebilir. O zaman bunun ismini koymalı. Böyle bir piyasa ekonomisi olamaz.

banka kesiminde bunalımı doğuran nedenlerin ilki ekonominin içine düştüğü şiddetli enflasyonist ortamdır

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, 1980 yılından sonra acaba ekonomideki bunalım bankacılık kesimine de yansımada mı? Bu belirttiğiniz etmenlerin dışında... Türk ekonomisi ne zaman bir bunalıma girse, bunun bankacılık kesimi üzerine etkisini görüyoruz. Örneğin 1930 bunalımı Türkiye'de çok sayıda yerel ve küçük bankanın tasfiyesine yol açmıştır. Hatta bazı büyük bankalar devlet desteği ile yine o dönemde ayakta kalabilmişlerdi. 1960'larda hatırlarsınız ekonomik durgunluk döneminde bir grup küçük ve orta çaplı banka tasfiyeye girmişti. Acaba son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar bankacılık kesimine yansımada mı?

KURDAŞ — 1980'den değil de Sayın Akgüç, aslında 1975'den itibaren yaşanan ekonomik sıkıntılar banka kesimine yansımıştır. Şiddetli enflasyon ortamında idari kararlarla belirlenen sabit faiz oranları, faiz sistemi ile döviz kuru arasında bir ilişkinin olmaması, piyasa düzeninin işlememesi, bunlara ek saydığımız diğer bütün müdahaleler, tabii ki bankacılık sistemine etki yapmıştır. Devlet kendi ihtiyaçları için eskiden çok büyük ölçüde sadece Merkez Bankası kaynaklarına müdahale ederdi. Son yıllarda devlet biraz da Para Fonu'nun öngördüğü sınırları tutturmak için banka kesiminde oluşan fonlara da doğrudan müdahale etmektedir. Bu da tabii hem özel kesimdeki likidite bunalımını artırıyor, hem banka kesiminin hareket serbestisini azaltıyor.

AKGÜÇ — Bütün bu etkenlerin yanı sıra acaba banka kredilerinin büyük ölçüde donmuş olmasının da bankacılık kesiminin zor duruma düşmesinde bir katkısı yok mu?

KURDAŞ — Var tabii. Sözlerinin başında, banka kesimindeki bunalımı doğuran sebeplerin ilki olarak, ekonominin içine düştüğü şiddetli enflasyonist ortamı zikrederken, aslında bunu, şiddetli enflasyonun etkisinde hem bizzat bankaların hem de genelde bütün işletmelerin mali durumunun bozulmasını kastetmiştim. Enflasyon ortamında özel kesimin likit fonlarını artırmamasından doğan darlık, banka kesiminden aldıkları kredilerin geriye dönememesine sebebiyet vermiştir. Niçin krediler geri ödenmiyor? Bunda da devletin izlediği yanlış politikalar başlıca etken. 1975'e kadar özel kesim aldığı kredileri iyi kötü öderdi. Şimdi ise ödemiyor. Özel kesim, fon yaratmada enflasyon ortamına uyamadı. Sebeplerini evvelce çeşitli yazılarda

işlemiştim. Dergimizde Ocak 1980 sayısında çıkan «Sanayi ve Enflasyon» başlıklı yazıyı hatırlatırım. Devletin vergi sistemi de bir ara çok hatalı işledi. Bütün bu yanlış politikaları izleyen devlet, şimdi bunalımın sorumluluğunu bankacılık sistemine yüklüyor ve herşeyi ben düzenleyeceğim diyor. Bence bu yanlıştır. Son derece sert ve ayrıntılı bir düzenleme getirilmiş. Birtakım suni düzenlemeler de var. Mesela bankaların üst düzey yöneticilerinin yemin etmesi gibi.

AKGÜÇ — Bu tür düzenlemeler eski yasada da vardı. Kararname de bazı maddeleri yineliyor.

KURDAŞ — Bütün ekonomik faktörler banka sisteminin son derece zayıf, huzursuz olarak gelişmesine zemin hazırlarken, işin başındaki kişilerin, göreve başlarken yemin etmelerinin ne gibi etkisi olabilir?

AKGÜÇ — Efendim, diğer ülkelerde banka yöneticilerinin dürüst, bankacılık alanında bilgili, iyi ün sahibi kişiler olması gibi nitelikler aranıyor. Bizde ise bu nitelikleri aramak yerine, yeminle soruna çözüm getirilmek isteniyor galiba!..

KURDAŞ — Burada da aşırı gitmişler. Banka kurarken hisselerin nama yazılı olmasını, kurucuların iyi şöhet sahibi kişilerden olmasını sağlamak; büyük hisse el değiştirmelerinde bir hakemlik müessesesinin kontrolünü öngörmek isabetsiz olmayabilir. Mevduat sahiplerini korumak için de bir sigorta sistemi kurulmuş; ilave yedek akçe ayrılması mecburiyeti getirilmiştir. Bütün bunlar; makul, disiplin sağlamaya dönük bir düzenleme olarak; banka sisteminde bunalım doğuran temel faktörler giderilmek kaydı ile, savunulabilir. Fakat orada kalınmamış, son derece ayrıntılı, sert ve çoğu da işlemecek, işlese dahi garip işleyecek bir

düzenleme getirilmiştir. En vahimi, bütün bu düzenlemenin hakemliği bir siyasi organa, Maliye Bakanlığı'na verilmiştir. Maliye Bakanlığı'na yalnız banka kuruluş formalitelerini kontrol etme yetkisi değil; aynı zamanda bankaları kontrol etmek için bankaların idare meclislerini, genel müdürlerini, önde gelen memurlarını icabında rahatça işten uzaklaştırabilecek şekilde çok geniş yetkiler tanınmıştır. Bir yerde, bankaların ortakları da bir kenara itilip onların yerine Maliye Bakanlığı geçmektedir. Bana öyle geliyor ki, bundan sonra siyasi hareketlerin temsilcileri olarak Maliye Bakanları, bu yetkileri ile bankalar üzerinde son derece kolaylıkla tam bir hâkimiyet kurmak imkânını bulacaklardır. «Banka idare meclislerinin ve genel müdürlerinin kaderleri Maliye Bakanının iki düğmesi arasındadır.» demek fazla abartıma olmayacaktır. Önümüzdeki dönemde siyasi kuvvetlerin, banka sistemine geçmişte olduğundan çok daha fazla hâkim olmaları, bankaların bütün faaliyetlerini yalnız kanunun koyduğu sınırlar içinde değil kendi düşüncelerine uygun sınırlar içinde yönetmeye teşebbüs etmeleri ve banka sisteminin siyasi baskı altında kalması son derece muhtemel bir gelişmedir.

bankaların denetimi ve gözetimine ilişkin yetkiler, politik bir organ yerine, merkez bankası'na ya da bağımsız özerk bir kuruluşa verilmeliydi

AKGÜÇ — Kanun hükmünde kararnamede öngörülen denetim ve gözetime ilişkin yetkilere benzer dü-

zenlemeler, diğer ülkelerde de var. Ancak uygulama yetkisi, genellikle Merkez Bankaları'na veya bağımsız özerk kamu otoritelerine verilmiş. Gelişmiş ülkeler içinde, bildiğim kadarı ile yalnız Japonya'da bu yetkiler Maliye Bakanlığı'na aittir. Ancak son zamanlarda Maliye Bakanlığı'nın yetkileri, bu ülkede finansal pazarların serbestleştirilmesi eğilimi egemen olmaya başladığından azalmıştır. Değindiğimiz eleştiriler çok yapıldı,

*Dr. Öztin AKGÜÇ
İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
Öğretim Üyesi*

hatta Maliye Bakanının da bulunduğu bir seminerde de dile getirildi. Bu yetkiler verilecekse, bir bağımsız organa ya da Merkez Bankası'na verilsin; önerileri yapıldı. Maalesef öneriler, eleştiriler dikkate alınmadı. Sizi desteklemek için söylüyorum. Hatta Merkez Bankası'na verilmiş bazı yetkiler de Maliye Bakanlığı'na aktarıldı.

KURDAŞ — Doğrudur Sayın Akgüç. Ben de sizin gözlemlerinize

katılırim. Bazı dış memleketlerde tarafsız bir denetim ve gözetim organının gerektiğinde banka yönetim kurullarını, banka yöneticilerini değiştirmek gibi yetkileri olabilir. Yapacakları müdahalelerin ayrıntılarını, sınırlarını, şartlarını bilmiyorum. Fakat bugüne kadar böyle bir yetkinin hiçbir ülkede bankalar için kullanıldığını duymadım. Demek ki son derece istisnai haller için bu yetki veriliyor. Ve de o gözleminiz doğrudur; bu yetki siyasi müdahalenin dışında, tarafsız, tarafsız işleme sağlanmış organlara veriliyor. Zaten bankacılık bir inanç müessesesidir, karşılıklı anlaşma, bir centilmenlik kurumudur, denilebilir. Bu yetkilileri bizdeki gibi tamamen siyasi gücün eline verirsiniz ve çok geniş şekilde verirsiniz, bunun mutlaka sakıncaları olacaktır. İsterseniz ayrıntıya gireyim. Yetkiler son derece müphem ifadelerle dayanarak verilmektedir. Maliye Bakanlığı, bir bankanın mali durumunun zafiyete doğru gittiği anlaşılan hallerde idare meclisinin azline kadar gidecek bir prosedürü başlatabilmektedir. Bir genç murakıbın vereceği rapora göre, mahkeme sonucunu beklemeden idare meclisi üyelerini değiştirebilecek, görevden alabilecektir. Bütün bu yetkilerin, hakikaten siyasi gücün dışında son derece tarafsız, hakemlik nitelikleri taşıyan bir organa verilmesi gerekirdi.

AĞGÜÇ — Efendim, batı ülkelerinde merkez bankaları bağımsız özerk kuruluşlardır genellikle. Bizde Merkez Bankası bir ölçüde Maliye Bakanlığının etkisi altındadır. Bu yetkiler Merkez Bankası'na da verilse tarafsızca kullanılır mı?

KURDAŞ — Onun için söyledim. Türkiye'de aslında Merkez Bankası'nı da keyfi hareket etmiyecek, özerkliğini, hareket serbestisini bilimsel

davranış hudutları içinde koruyabilecek bir otonomiye yerleştirmek, eristirmek sorunu var. Yani orası da sorumlu bir kuruluş. Ama ne de olsa gözetim, denetim yetkisini bir devamlı organa, siyasi kanalın dışında bir organa vermek, Maliye Bakanlığınca vermektense daha sağlıklı olur. Ayrıca bu denetim işinin tam tarafsız yürüyüşünü temin edecek tedbirler de alınmalı. Böyle muamelelere maruz kalacak bankaların görüşünü, savunmasını teminat altına alacak mekanizmalar getirilmelidir.

Kanunda gördüğüm diğer bir özellik, mevduat sahiplerini kendi hareketlerinden dolayı hiç sorumluluk taşımayan, her durumda korunacak kişiler olarak dikkate almasıdır. Biliyorsunuz banker krizinde, kendilerini zeki zannedip bankerlere aylık % 8 - 10 oranında faizle para verenler, ondan sonra bunun zararını devlete ödetmek çabası, baskısı içine girdiler. Devlet, ekonomik hayatta hesabını yapmayı iflas etmiş bir sürü adamın yardımına koşmakla da mükellef kılındı. Bu zihniyet kanun hükmünde kararnamede de var. «Suçlu bankalardır. Mevduat sahibi masumdur.» zihniyeti her satırda okunuyor. Zihniyet böyle olunca mevduat sahibini korumak için banka sistemine akla hayale gelmeyecek maniler, kontrollar, kısıtlamalar getirilmiştir. Bu tutum kanunun her maddesinde okunuyor. Yalnız bir iyi tedbir getirilmiştir; tasarruf mevduatı için bir sigorta sistemi öngörülmüş. Bence bu hüküm kanunun müspet taraflarından biridir.

AĞGÜÇ — Sigorta sistemi eski yasada da daha farklı bir şekilde vardı. Sanıyorum sizin Maliye Bakanlığınız döneminde Merkez Bankası bünyesinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştu. Bir banka ödeme güçlüğü içerisine girer ve tasfiye edilip de mudinin hakları ödenemezse,

Tasfiye Fonu'ndan bu açıklar karşılanıyor idi. Şimdi Tasfiye Fonu'ndan bir adım daha atılarak, tasarruf mevduatı sigortası oluşturuluyor.

tasarruf mevduatı için sigorta ve bankacılık sistemi için tek düzen hesap planı getirmesi, kuruluş sermayesini küçültmüş ve sermaye artırımını kolaylaştırmış olması; kararnamenin olumlu yanlarıdır

KURDAŞ — Evet, Tasfiye Fonu'nu vaktiyle ben getirmiştım. Fakat burada bir sınır içinde, mevduat sahibinin hakkının korunması kanunla teminat altına alınmış ve bunun mekanizması kurulmuştur. Bu müspet bir adımdır. Şimdi kanunun başka müspet taraflarını da işaretleyeyim. Bunları belirtmek hakşinaslık olur. Bu müspet yönleri veya tedbirleri şöylece özetlemeyi uygun buluyorum :

Bir kere tasarruf mevduatı için sade bir sigorta düzeni getirmiştir. Bir tavan çizerek tasarruf mevduatını teminat altına almış, onun mekanizmasını kurmuştur. İsaetli bir harekettir. Bütün banka sistemi için tek düzen muhasebe sistemi ve ona paralel olarak tek tip bilanço, kâr-zarar düzenlemesi getirmiştir. Bu da banka sistemini mukayeseli halde tutabilmek, faaliyet sonuçlarını açıkça görebilmek için yardımcı olacaktır. Kuruluş sermayesini başlangıçta küçültmüş olmakla da yeni bankaların devreye girmesinde kanalı biraz genişletmiş olmaktadır.

Ama temel faktörler baki kaldıkça hiçbir yeni bankanın Türkiye'de

bu sistem içerisinde, başarılı ve devamlı olacağını tahmin etmiyorum. Türkiye'de hiçbir bankanın bu sistem içinde, bu mevduat karşılıkları, keyfi mevduat faizleri, keyfi kredi faizleri, kredi dağıtımına devletin devamlı müdahalesi, stopaj vergileri, fon payları, gider vergileri, harçlar ve benzerleri karşısında ben sağlıklı bir gelir düzeyine erişeceğini tahmin etmem. Ama hiç olmazsa sisteme ilk girişe bir mani konulmamış olması, isabetli bir hareket olarak değerlendirilebilir. Sermaye artırımının kolaylaştırılması da bence isabetli bir hareket olmuştur. Banka kesiminde bazı hadiseler şahit olduk. Son derece lüzumlu olduğu halde bir bankanın sermayesi küçük ortakların bilerek direnmeleri karşısında artırılmadı. Kanun bunu önleyebilen bir hüküm getirmiştir. Bu tip hadiseler maalesef şimdi iş hayatında da sık görülüyor. İyi niyetten yoksun bazı küçük ortaklar, sermaye artırımını, gerekli olduğu hallerde de engelliyebilmekte veya ancak büyük ve haksız bir çıkar karşılığında buna rıza göstermektedirler. Bankalar Kanunu tatbikatındaki bu sıkıntılı uygulamayı, sıkıntılı örnekleri giderecek bir hüküm de getirmiş olmaktadır. Bence bu da yeni kanunun olumlu yanlarıdır.

Bunların dışında bir mana taşımayan bir sürü füzuli hüküm de vardır. Fakat esas söylemek istediğim husus şudur. Onu tekrarlamak isterim. Para piyasası ve banka sektöründeki bunalımın temellerine inilmeden, bu bunalıma katkı yapan sebepler incelenmeden; bu sebepler aynen bırakılarak, bunalım banka kesiminin sırtına yüklenip, banka kesimini haksız şekilde son derece sert bir kalıp içine alan bir kanun yapılmıştır. Kanunun felsefesi, piyasa ekonomisinin prensiplerine, anlayışına, kurallarına tamamen terstir. Bürokratik ağırlığı aşırı fazla, siyasi

müdahaleye tamamen açık bir kanun düzenlenmiştir.

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, diler-siniz holding bankacılığına da kısaca değinelim. Son zamanlarda Türkiye'de en çok tartışılan konulardan biri de holding bankacılığı... Hemen hemen tüm büyük holdingler, fazla kârlı olmamasına karşın banka pay senetlerini ele geçirmeye çalışmışlardır, son 10 - 15 yıl içerisinde. Kanun hükmünde kararnamenin çıkartılma amaçlarından biri de holding bankacılığını önlemeye yöneliktir. Siz de değindiniz. Bazı hükümler getirilmiştir. Pay senetlerinin ada yazılı olması, gerçek kişilerin % 75 paya sahip olması gibi. Acaba bu yasanın holding bankacılığının önlenmesi açısından etkileri olabilir mi?

holding bankacılığı
ve ötesindeki
gerçekler...

KURDAŞ — Bir derece olur. Bankaların kuruluşunda temerküzül önleyici hükümler vardır. Onlarda da bazı yerlerde aşırılığa gidilmiş; ama pay senetlerinden nama yazılı olması, ortaklığı yaymak mecburiyetinin getirilmesi, temsil hakkının sınırlandırılması; bankaların adeden küçük, sermaye gücü yüksek gruplar elinde inhisarçı bir duruma gelmesini kısmen önleyecektir. Yalnız bu holding bankacılığı hikâyesini de çok abartmamalı. Hep şunu sormalıyız. Neden holdingler bankaların yönetimini ele geçirmeye çalışıyorlar? Bunun temel sebepleri nereden geliyor? Mesela; holdingleri, bankaları ele geçirmeye yönelmelerinde mevduat faizlerine, kredi faizlerine, kredi dağılımına yapılan, sistemi bin bir haksız rant yaratan ayırımlara götüren müdahalelerin katkısı yok mudur?

Yeni kanunda da aynı keyfilikler daha da aşırı bir şekilde devam ettirildiğine göre, ortada yanlış bir teşhisten söz edilebilir mi? Bankacılıkla holding sahipliğini, tekelciliğini önleyelim diye aldığımız tedbirler sistemin mantığını bozuyor mu, bunun faydası zararlarını karşılıyor mu? Bunları sormamız lazım.

Zaten piyasa ekonomisinde tekelciliği, oligopolleri hiçbir zaman savunmadık. Tabii bankacılıkta da piyasa sistemi içinde tam bir rekabet şansını hazırlamakta devletin de çikarı vardır. Yalnız, bir sakıncayı gidermek için daha büyük sakıncalar yaratabilecek tedbirlerden kaçınılmalıdır. Eğer tartışma konumuz kanunun savunması, holding bankacılığını önlemek ise, ben o zaman bu bahane altında büyük hatalar yapıldığı savını ortaya atarım. Her sistem, tabii piyasa ekonomisi de yararlarının yanı sıra sakıncaları ile işler. Sakıncaları giderecek tedbirlerin fayda ve zararlarını iyice tartmak gerekir. Tepki gösterip bir sakıncayı gidereceğim diye sistemi kökünden yıkacak hareketlerden dikkatle kaçınılmalıdır. Bunu YÖK tasarısında da yaptık. Üniversite sisteminde denetimsiz bir özgürlüğün yarattığı sakıncalar görüldü. Bu sefer özgürlükleri sifıra indiren bir kanun getirdik. O arada üniversite eğitim düzeyini de düşürdük; belki telafisi imkânsız derecelerde düşürdük. Banka sistemi için de bu kanunda aynı tehlikeyi görmekteyim. Banka sisteminde bazı sıkıntılar vardı. Ama bu, çok temel ve devletin belirgin hatalarından kaynaklanan birtakım sebeplerden doğuyordu. Bu temel sebeplere hiç dokunulmadan tamamen reaksiyonel olarak, banka sistemini piyasa sistemi dışında, hiç işleyemez, gelişemez bir güdük müesseseye haline getirmek yoluna gidilmiştir ki, şüphesiz yanlış bir tutumdur.

Başka memleketlerde de holdingler, geçici süreler için bankacılıkta

önemli roller oynuyorlar. Geçen yıldaki Amerika'da da bankalar sanayinin içinde idiler. O sanayi döneminde tekelleşme, gruplaşma ve küçük grupların etkisinde kalma hareketi vardı. Ondan sonra Bankalar yavaş yavaş sanayiden çekilip tamamen kredi veren müesseseler haline gelmeye başladılar. Bizde bir banka zora düşüncüce, bu sefer işe orası holding bankası diye bakmıyoruz; bankayı, dolayısıyla holdingi kurtarıyoruz. Holding, bankacılıkta kazanabildiğini kazanıyor, bunalıma girdi mi devlete dönüyor, devlet de bu holdingi (bankayı) kurtarıyor. Bu genel davranış yalnız bankacılıkta değil, sanayide de görülüyor biliyorsunuz. Piyasa ekonomisi aslında bir risk ekonomisidir. Piyasa ekonomisinde herkes kazancını almalı ama kaybına da katlanmalıdır. Biz herkesi kazançlı oldukları sürece istediği gibi serbest bırakıyoruz. O kişiler ekonomiyi de zarar veriyorlar, birtakım çarpık örnekler de ortaya koyuyorlar. Ama kayba uğradılar mı, bütün bunların telafisini de devlete yüklüyorlar. Bu olamaz. Piyasa ekonomisinde herkes hatasının bedelini öder, sevabını, kazancını da alır. Bu kural bankalar için de, mevduat sahibi için de, holdingler için de geçerlidir. Biz bazı kişilere hatta birtakım anormal yollarla son derece geniş kazanç imkânını veriyoruz, ama günahının cezasını, kurtarmak bahanesi altında ona çektiirmiyoruz.

Soruna bir de şöyle bakalım : Bankalar arasında makul bir rekabet yaratsak; mevduat faizine, kredi faizine, kredi dağılımına..... her türlü keyfi müdahaleden vazgeçip bankalar üzerindeki aşırı devlet yükünü de azaltarak sistemin işleyişini istikrarlı bir ekonomik politika içinde piyasaya kurallarının işleyişine bırakırsak, holding sorununu bu yaklaşımla daha rasyonel çözebilir miyiz? Zannedirim çözeriz. Özellikle zor duruma düşen-

lere yardıma koşmak davranışını daha için başlangıcından reddedersek... Böyle bir davranış piyasa ekonomisi felsefesine de uygun olur. Piyasa ekonomisi hata yapan adamı korumaz.

AKGÜÇ — Evet, işletmeyi yaşatmak önemlidir. Yoksa kişileri kurtarmak amaç değildir.

KURDAŞ — Tabii öyle. O zaman göreceksiniz holdingler, böyle bir durum ve riskler ya da az verim karşısında bankacılıktan kaçacaklar. Nitekim bazıları yavaş yavaş çekiliyor. Bazıları hiç girmiyor bankacılığa...

Sözlerimi bitirmeden, kanun hükmünde kararnameye ilişkin görüşlerimi bir kez daha özetleyeyim : Bu kanun, piyasa ekonomisi felsefesine tamamen ters, aşırı bürokratik müdahale zihniyeti ile hazırlanmış; sorunların temelini inilmeden bankaları bunalıma iten bütün sebepleri aynen bırakarak, banka sistemini son derece dar, katı kalıplara sıkıştırmış; sert ayrıntılı bir denetim düzeni kurmuş ve bu kontrol düzeninin hakemliğini de kontrolü yapmak yetkisini de bütünü ile siyasi bir organa vermiştir. Pek çok sakıncaları kısa zamanda görülecektir.

AKGÜÇ — Teşekkürler, Sayın Kurdaş.

-
- ◆ Hiç düşünce değiştiremeyen adam durgun su gibidir. Kafasında pis böcekler ürer.

William Blake

- ◆ İnsanları sevip eşyaları kullanacağımıza, genellikle eşyaları sevip insanları kullanıyoruz.

Revel Howe

ELEKTRONİK POSTALAMA

- ADRES YAZMA
- KATLAMA
- YERLEŞTİRME-DÜZENLEME
- ETİKET YAPISTIRMA
- POSTALAMA HİZMETLERİ
- BİLGİSAYAR MEKTUPLARI
- BİLGİ KAYIT VE KONTROLÜ
- İŞLETME VE ORGANİZASYON LİSTELERİ
- ÜYELİK, ABONE KAYIT VE YÖNETİM HİZMETLERİ
- İHRACATÇILARA YURTDIŞI ALICI ADRESLERİ

BİLGİSAYARLARLA
KOMPLE ADRESLEME
VE POSTALAMA
HİZMETLERİ

A-Kendi portföyündeki özel adreslere adres yazdırmak isteyen müesseseler

B-Merkezimiz BİLGİ BANKASINDA mevcut yurtdışı ve yurtiçi yüzbinlerce adres içinden ilgilendikleri iş kolları itibariyle adres satın almak isteyen

- İmalatçı, İhracatçı, İthalatçı, Pazarlamacı kuruluşlar
- Dernek, Oda, Kulüp ve Sendikalar
- Gazete ve Dergiler
- Market ve Mağazalar
- Reklam Firmaları
- Turizm Seyahat Şirketleri ve Oteller
- Araştırma kuruluşları
- Fuar, Defile, Toplantı düzenleyen kuruluşlar
- Abone, Bayi, Üye, Ortak, Hissedar, Müşteri yazışmaları olan kuruluşlar
- VB.

ELEKTRONİK ADRESLEME VE POSTALAMA
HİZMETLERİMİZDEN YARARLANABİLİRLER.

bil-merk

Bilgi Hazırlama Merkezi

İnönü Cad. Ankara Palas Apt. 77/9 Ayaspaşa - İstanbul

Tel. 43 57 76 - 43 57 77

ekonomik göstergeler

	1981	1982	1983		
			Haziran	Tem.	Ağus.
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1101.7	921.9	1066.8	826.6	948.4
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	386.4	542.7	510.5	562.3	560.8
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	920.3	910.5	900.1	971.3	952.8
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	261.9	266.2	298.4	291.8	277.8
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	1948.1	2614.8	2560.6	2577.4	
Ticari	469.8	660.1	516.8	513.0	
Tasarruf	901.2	1508.6	1676.1	1691.9	
Vadesiz Tasarruf	223.5	274.2	382.4	402.6	
Vadeli Tasarruf	677.6	1234.4	1293.7	1289.3	
Resmi	157.4	220.3	236.3	262.4	
Bankalar	111.8	220.4	121.7	99.9	
Diğer Mevduat	8.0	5.3	9.8	10.1	
Toplam Krediler	1391.9	2044.2	2177.4	2175.0	
Tarım	340.2	353.7	380.2	380.4	
Kalkınma Bankaları	63.5	90.5	109.6	101.4	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	63.3	91.7	104.9	107.9	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	19.7	34.5	43.2	46.1	
Denizcilik	15.4	34.4	39.8	43.0	
Ticari, Sınai, Sair	880.4	1428.7	1478.9	1475.4	
İller Bankası	9.5	10.7	20.9	20.8	
PARA ARZI (milyar TL.)	872.8	1375.5	1340.4	1404.2	1454.9
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	3858.8	4816.5	5635.6	5735.5	5845.6
Gıda Maddeleri ve Yemler	3395.9	4030.6	4617.2	4684.9	4757.1
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	4630.4	6126.3	7333.0	7485.5	7659.9
İstanbul Geçinme İndeksi	4294.5	5567.3	6509.3	6596.9	6590.9
Ankara Geçinme İndeksi	3523.2	4557.0	5140.5	5221.0	5330.9
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8933.4	8842.0	4450.4	5080.0	5844.4
Dışsatım	4702.9	5746.0	2673.9	3025.7	3448.2
İşçi Dövizleri	2489.6	2186.6	691.1	854.1	1046.8

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birliktedir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

Garanti Bankası

inaniyor...

Ülkemiz zengin kaynaklara sahiptir. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana her alanda büyük aşamalar gösterilmiştir. Garanti Bankası, ülkemiz ekonomisinin gelişmesine inaniyor.

İstikrarlı, ağırbaşlı, sorumluluklarının bilincinde bir kurum olarak Garanti Bankası, tüm imkanlarını gelişmemiz için değerlendirilmesini görev biliyor. Garanti Bankası, akılcı bir yaklaşımla, tüm sorunları aşacağımıza inaniyor. Garanti Bankası, geleceğin daha başarılı sonuçlarla dolu olduğuna inaniyor. Garanti Bankası bugünden gelecek için hazırlanıyor.

**GARANTİ
BANKASI**

BANKALAR HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME'NİN MEVDUATI KORUYUCU HÜKÜMLERİ

VECDİ
ÜNAY

MEVDUATIN iktisadi rolünün önemi gözönünde bulundurularak mevduat sahiplerinin haklarını korumak, bankaların da yabancı kaynak bulmalarını kolaylaştırmak ve faaliyetlerini devam ettirmelerine imkân vermek üzere 70 sayılı KHK'de mevduatı koruyucu önlemler de yer almıştır. Aşağıda bu önlemler açıklanmaktadır.

a - Mevduat Kabul Edebilecek Müesseseler ve Bunların Kuruluşları, Birleşme ve Tasfiyeleri ile İlgili Hükümler

1. Mevduat Kabulü Yetkisi

Bankalar Hakkında Kanun Hükümünde Kararname'ye veya özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat kabul edemeyeceği ve bankacılık işlemleri yapamayacağı gibi ticaret unvanları ve her türlü belgeleri ile ilan ve reklamlarında banka kelimesini ya da mevduat kabul ettikleri veya bankacılık işlemleriyle uğraştıkları izlemine yaratacak hiç bir kelime veya tabiri kullanamazlar (KHK/Mad. 13/1).

Kuruluş izni alan bankalardan Türkiye'de kurulanlar, ticaret mahke-

mesince kuruluşları onaylandıktan ve ticaret siciline tescil ve ilan edildikten; yabancı ülkelerde kurulan bankaların Türkiye'deki şubeleri ise ticaret siciline tescil ve ilân edildikten ve Türkiye'ye ayrılan özkaynakları döviz olarak getirilip Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na satılarak karşılığı ilgili hesaplara geçirildikten sonra, 70 sayılı KHK'nin 10'uncu maddesi gereğince, Maliye ve Ticaret Bakanlıklarına, bu maddede istenilen bilgileri gösteren birer beyanname verirler.

Bu beyannamenin alınması üzerine Maliye Bakanlığı, ilgililerin 70 sayılı KHK'de yazılı şartları yerine getirip getirmediklerini ve kuruluşun bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak üzere gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığını inceledikten ve Ticaret Bakanlığı'nın görüşünü aldıktan sonra durumları uygun bulunanlara beyannamenin verildiği tarihten itibaren en geç iki ay içinde, bankacılık işlemlerine veya mevduat kabulüne başlamak için gerekli izni verir (KHK/Mad. 11/1).

Bu suretle yazılı izinleri almış olan bir bankanın bankacılık işlemleri yapmasında veya mevduat kabul etmesinde daha sonra sakınca gö-

rülmesi halinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığı'nın önerisi üzerine; Bakanlar Kurulu, bankanın bankacılık işlemleri yapma veya mevduat kabul etme iznini geçici veya sürekli olarak, kısmen veya tamamen ve tüm teşkilâtını veya gerekli görülecek şubelerini kapsayacak şekilde kaldırabilir (KHK/Mad. 12).

Resmi veya özel kuruluşlarca, yalnız kendi çalışanlarına ait olmak üzere sağlık ve sosyal yardım, ihtiyat ve tasarruf sağlama amaçlarıyla kurulan sandıkların münhasıran kendi üyelerinden ve bu amaçlar için topladıkları paralar mevduat sayılmaz. Bu sandıklar, statülerine uygun faaliyette bulunmakla birlikte, nakit mevcutlarını milli bankalara yatırmak zorundadırlar (KHK/Mad. 13/3).

ii. Bankaların Anonim Ortaklık Olarak Kurulması Zorunluğu

Sermaye sağlama kolaylığı yanında yönetim ve denetimlerindeki demokratik esaslarla anonim ortaklıklar, banka bünyesine uygunluk gösterme ve mevduat sahiplerinin haklarını koruma hususunda en elverişli ortaklık şekli olarak görülmüş ve 70 sayılı KHK'nin 5'inci maddesinin 1 - a bendi ile bankaların yalnız anonim ortaklık şeklinde kurulmaları zorunlu kılınmıştır.

Anonim ortaklıkların kurulması sırasında Türk Ticaret Kanunu'nun 280'inci maddesine göre, Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınması gerektiği halde Türkiye'de bir bankanın kurulması veya yabancı ülkelerde kurulmuş bir bankanın Türkiye'de şube açması için Bakanlar Kurulu'ndan izin alınması şarttır (KHK/Mad. 4).

Yabancı bankaların Türkiye'de

şube açma şartları 70 sayılı KHK'nin 6'ncı, Türkiye'de banka kurmak veya yabancı ülkede kurulmuş bankalarca Türkiye'de şube açmak üzere Bakanlığınca yapılacak başvuru şekli 7'nci ve izin verilme usulü 8'inci maddelerinde gösterilmiştir.

iii. Banka Şubelerinin Açılması na İlişkin Kayıtlar

Bir yerde ekonomik koşulların gerektirdiği miktarı ve bankanın yükümlülüklerini yerine getirme gücünü aşacak kadar şube açılmasına engel olunması amacıyla bankalar, merkez şubeleri hariç olmak üzere, açacakları veya nakledecekleri her şube için Maliye Bakanlığı'ndan izin almakla zorunlu tutulmuşlardır. Şube açma izinleri Ticaret Bakanlığı'nın uygun görüşü alındıktan sonra verilir (KHK/Mad. 14).

Bankalarca şube açmak için yıldı bir defa olmak üzere Maliye Bakanlığı'na belirlenecek zamanlarda yapılabilecek başvurular üzerine verilebilecek şube açma izninin usul ve şartları 70 sayılı KHK'nin 15'inci maddesinde gösterilmiştir.

iv. Devir veya Birleşme, Tasfiye veya Faaliyete Son Verilmesi ile İlgili Kayıtlar

70 sayılı KHK'nin, bankaların devir, birleşme ve tasfiyesi hallerinde mevduat sahiplerini koruyucu hükümleri aşağıda özetlenmiştir.

Bankalardan birinin bir veya birkaç banka ile birleşmesi veya bütün borç, alacak ve mevduatını diğer bir bankaya devretmesi Maliye Bakanlığınca iznine bağlanmış; devir ve birleşmenin Resmi Gazete'de ilanından sonra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilgili bankaların munzam

karşılıkları hesaplarından devir ve birleşme işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması döneminde bankalara, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Bankalar Birliği tarafından her türlü mali ve teknik yardım yapılabilmesi kabul edilmiş (KHK/Mad. 69); bankalar faaliyetlerine son vermek ve bunları tasfiye etmek istedikleri takdirde, durumu en az iki gazete ile ilan ve mevduat sahipleriyle alacaklılarına tebliğ ederek ellerinde bulunan her türlü mevduat vesair borçlarını, vadeli olsalar bile vadelerini beklemeksizin iki ay içinde iadeye mecbur tutulmuşlardır (KHK/Mad. 70).

b - Bankaların Sermayeleriyle İlgili Hükümler

i. En Az Sermaye Zorunluğu

Mevduat sahiplerinin haklarını korumak amacıyla ve yükümlülüklerini kolaylıkla yerine getirebilecek bir güce sahip kılmak üzere, Türkiye'de kurulmuş ve kurulacak bankalarla yabancı ülkelerde kurulmuş olup da Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan veya bulunacak bankalar 70 sayılı KHK'nin 5 ve 6'ncı maddelerine göre, merkez şube dışındaki her şube için sahip olmaları gerekli özkaynak tutarı haric, 1 milyar liradan az olmaması gereken ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış özkaynaklarına ek olarak, şehir nüfuslarına göre her şube için, 70 sayılı KHK'nin 16'ncı maddesinde gösterilen miktarlarda özkaynak bulundurmakla yükümlü tutulmuşlardır.

ii. Hisse Senetlerinin Tamamının Ad'a Yazılı Olması Zorunluğu

Bir bankanın sermayesini ve dolayısıyla sevk ve idaresini elinde bulduran ortakların bilinmesini, bun-

ların durumlarına göre gerektiğinde mevduat sahiplerinin haklarını koruyucu önlemler alınmasını sağlamak üzere hisse senetlerinin tamamının ad'a yazılı olması hükme bağlanmıştır (KHK/Mad. 5/1 - d).

iii. Ortak Sayısının 100'den Az Olmaması

Mevduat kabul eden kuruluşlar olarak bankaların, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemek amacıyla yönelik bulunan 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine tabi tutulmalarını sağlamak üzere, ortak sayısının 100'den az olmaması 70 sayılı KHK'nin 5'inci maddesinin 1 - b bendi ile hükme bağlanmış⁽¹⁾, ancak iktisadi devlet teşekkülleri veya kamu iktisadi kuruluşlarının bağlı ortaklığı şeklindeki bankalarla mevduat kabul etmeyen kalkınma ve yatırım bankaları bu hükme tabi tutulmamıştır (KHK/Mad. 1/3 ve 89).

c - Banka Kurucu ve İdarecilerinin Durumlarıyla İlgili Sınırlamalar

i. Aranacak Nitelikler

Mevduat toplayan kuruluşlar olarak bankaların kurucularının müflis olmaması veya yüz kızartıcı suçlardan mahkumiyetlerinin bulunmaması ge-

(1) Ortak sayısının 100'den aşağı düşmesine yol açan işlemler pay defterine kaydolunmaz (KHK/Mad. 5/5).

◆ Konuşma, insanın aklını kullanma sanatıdır.

Eflâtun

rekli görülmüş (KHK/Mad. 5/1 - c) (2), sermayenin % 10 ve daha fazlasını teşkil eden veya bir kişiye ait sermaye payının bu oranı aşması sonucunu veren hisse senedi devirleri Maliye Bakanlığı'nın iznine tabi tutulmuş (3) ve sermayenin % 10 ve daha fazlasına sahip olan ortakların da kurucularda aranan nitelikleri taşıması şart kılınmıştır. Bu nitelikleri kaybeden ortaklar temettü dışındaki ortaklık haklarından yararlanamaz. Bu halde, diğer ortaklık hakları Ta-

(2) Bu hüküm, yürürlükten kaldırılan Bankalar Kanunu'nun 7'nci maddesinde «..... müessislerin muhilli haysiyet ve namus bir suçtan dolayı mahkûmiyetleri bulunmadığının tespit edilmiş olması lazımdır.» şeklindedir.

«Muhilli haysiyet ve namus (yüz kıvartıcı) bir cürümden dolayı mahkûmiyeti bulunanlar» deyiminin anlam ve kapsamı hakkında, 7129 sayılı Bankalar Kanunu tasarisinin yasalaştırılması sırasında Geçici Encümen tutanağını yazan üye tarafından yapılan açıklama, uygulamada yetkililere ışık tutmak üzere, aşağıya alınmıştır:

«Muhilli haysiyet ve namus bir cürümden dolayı mahkûmiyeti bulunanlar tabiri; alelittlak ağır hapis cezası ile ve yahut hırsızlık, emniyeti suistimal, sahtekârlık, dolandırıcılık, yalan yere şehadet, yalan yere yemin, cürüm tasnii, iftira, irtikâp, irtişa ve ihtilâs suçlarının birinden dolayı altı ay veya daha fazla hapis cezasıyla veya alelittlak beş seneden ziyade hapis cezasıyla veya asgari haddi bir seneden aşağı olmamak üzere mükerrer hapis cezalarını gerektiren suçlarla mahkûm olanları ve Türk vatandaşlığını terk eden veya vatandaşlıktan iskat olunanları şümulü içine alır.»

(3) İzin alınmadan yapılan devirler pay defterine kaydolunmaz (KHK/Mad. 5/5).

sarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından kullanılır (KHK/Mad. 5/4).

70 sayılı KHK'de bankaların idarecilerinin ahlaki ve mali durumları da ele alınmış ve sözü geçen Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya bir defadan fazla ağır para cezası ile cezalandırılan kimselerle yüz kıvartıcı suçlardan dolayı mahkûm olanların ve müflislerin bankalarda yönetim kurulu başkanı, üyesi, denetçi, genel müdür, genel müdür yardımcısı veya birinci derece imza yetkisini haiz görevli olarak çalıştırılmayacakları da hükme bağlanmıştır (KHK/Mad. 31/1 - a).

Ayrıca Kararname, menkul kıymetler ve kambiyo borsaları acentaları ile hisse senetleri ve tahvillerin alım ve satımı ve piyasaya ihracı işleriyle uğraşan gerçek kişilerin ve bankalar dışında bu işlerle uğraşan tüzel kişilerin yönetiminden sorumlu olan ortaklarını veya yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile müdürlerini de bankalarda yönetim kurulu başkanı, üyesi, denetçi, genel müdür, genel müdür yardımcısı veya birinci derece imza yetkisini haiz görevli olarak çalıştırılmalarını sakıncalı görmüş ve buna izin vermemiştir (KHK/Mad. 31/1 - b).

ii. Yemin ve Mal Beyanı Yükümlülüğü

Bankaların idaresinde büyük bir titizlik ve dürüstlük gösterilmesini ve böylece özellikle mevduat sahiplerinin haklarının korunmasını sağlamak üzere, KHK, banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile yabancı bankaların müdürler kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri, genel müdür veya yardımcılarının seçilmeleri veya atamalarından sonra -yönetim kurulu

başkan ve üyelerinin hisse senedi devri ile ilgili 22'nci maddede yazılı yükümlülüğü yerine getirdiklerini gösteren belgelerle birlikte- mahalli ticaret mahkemesine başvurarak, sözü geçen mahkeme huzurunda, görevlerini tam bir dikkat ve dürüstlük içinde yapacaklarına, kanun hükümlerine aykırı hareket etmeyeceklerine ve ettirmeyeceklerine dair yemin etmekle yükümlü tutmuştur (KHK/Mad. 28).

Ayrıca, yemin yükümlülüğüne tabi olan kişiler ile bankaların Maliye Bakanlığı'nca belirlenen birinci derecede imza yetkisini haiz diğer görevlerinde bulunanlar göreve başladıkları ve görevden ayrıldıkları tarihler itibarıyla eş ve velayet altındaki çocuklarını da kapsayacak şekilde Maliye Bakanlığı'na, bu Bakanlıkça tesbit olunacak örneğe uygun olarak mal beyanında bulunmak zorundadırlar. Bu zorunluluk görev süreleri boyunca 5 yılda bir olmak üzere devam eder (KHK/Mad. 29).

d - Bankaların Denetimi ile İlgili Önlemler

Bankaların çeşitli kanallardan sıkı bir denetim altında bulundurulması suretiyle faaliyetlerini, yükümlülüklerini kolaylıkla yerine getirebilecek ve mevduat sahiplerini zarara sokmayacak şekilde sürdürmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

i. İç Denetim

Genel Kurul adına iç denetim yapacak olan banka denetçilerinin; ikiden az olmaması ve yüksek öğrenim görmüş, bankacılık konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kimselerden seçilmeleri hükme bağlanmış (KHK/Mad. 25) ve denetçilerin, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre banka genel kuruluna hitaben düzenleyecekleri yıllık raporlardan başka yılbaşından

itibaren her 3 ayda bir bankanın 70 sayılı KHK ve diğer mevzuat karşısındaki durumuna ilişkin birer rapor düzenleyerek bu raporları ait olduğu dönemi izleyen 1 ay içinde banka yönetim kuruluna ve Maliye Bakanlığı'na göndermeleri zorunlu kılınmıştır (KHK/Mad. 26).

Ayrıca bankalar, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeterli kadar müfettiş çalıştırmakla yükümlüdürler (KHK/Mad. 27).

ii. Bilançolarla Hesap Özettingin İlgili Mercilere Gönderilmesi ve Bilançoların İlanı Zorunluğu

70 sayılı KHK, 51'inci maddesiyle bankaları, hesaplarını ve yıllık bilançoları ile kâr ve zarar cetvellerini Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanıp Maliye Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe girecek olan tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kâr ve zarar cetveline uygun olarak tutmak ve düzenlemekle; 54'üncü maddesiyle, bilançolarla kâr ve zarar cetvellerinin denetçilere onaylı birer örneğini, genel kurullarının toplandığı 1 ay içinde yönetim kurulu ve denetçilerinin raporları ile birlikte Maliye ve Ticaret Bakanlıkları ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na tevdi ederek Resmi Gazete ve yurt çapında yayın yapan bir gazete ile ilan etmekle; 56'ncı maddesiyle de, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Türkiye Bankalar Birliği'nin görüşü alınarak Maliye Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslara ve örneğe uygun olarak 3 aylık hesap özeti düzenlemek ve genel müdür ile genel muhasebe müdürü tarafından imzalanmış ve denetçilerce onaylanmış olarak Maliye Bakanlığı'nca belirlenecek süreler içinde bu Bakanlığa ve

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na göndermekle; yükümlü tutmuş ve bu suretle bankaların, ilgili mercilere, ortaklarına ve mevduat sahiplerine hesap vermelerini zorunlu kılmıştır.

iii. Hükümetin Denetimi

70 sayılı KHK'nin 61'inci maddesinde, bu Kararname ile ek ve değişikliklerinin, diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasının ve her türlü bankacılık işlemlerinin denetiminin bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borçları, kâr ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm öğelerin tesbit ve tahlilinin Maliye Bakanlığı'na bağlı bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları tarafından yapılmasının öngörülmüş olması da mevduatın korunması hususuna Devletçe verilen önemi göstermektedir.

70 sayılı KHK'nin 62'nci maddesi gereğince; bankalar yeminli murakıplarınca yapılan denetlemeler sonunda, 70 sayılı KHK ve ilgili mevzuata aykırı ve bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek nitelikte işlemleri tesbit olunan banka mensuplarının, haklarında ayrıca kanuni kovuşturma yapılmakla beraber, Maliye Bakanlığı'nın izni olmadıkça hiçbir bankada çalıştırılmazlar.

Maliye Bakanlığı, 70 sayılı KHK ve ilgili diğer mevzuata aykırı işlemlerini verdiği süre içinde düzeltmeyen ve kanuna aykırılıkların giderilmesi ve önlenmesi konusunda alınmasını istediği tedbirleri almayan bankaların, sorumluları hakkında yapılacak kanuni kovuşturma saklı olmak üzere, avans ve reeskont kredilerinin durdurulması, açılan kredilerin geri alınmasını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan istemeye, yarar-

landıkları teşvikleri durdurmaya yetkilidir.

70 sayılı KHK veya özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında kalan gerçek veya tüzel kişilerin mevduat kabul ettikleri veya bankacılık işlemleri yaptıkları, ticaret unvanları ve her türlü belgeleri ile ilan ve reklamlarında banka kelimesini ya da mevduat kabul ettikleri veya bankacılıkla uğraştıkları izlemine veren kelime veya tabirleri kullandıkları tesbit olunduğu takdirde, sorumlular hakkında kanuni kovuşturmaya geçilmekle beraber, gecikmesinde sakınca görülen hallerde; Maliye Bakanlığı'nın talebi üzerine valiliklerce, bunların işyerleri geçici olarak kapatılabileceği, ilan ve reklamları durdurulabileceği gibi kanuna aykırı belgelerle ilan ve reklamları toplatılabılır.

70 sayılı KHK'nin 63'üncü maddesi ile; denetlemeler sonucunda bir bankanın mali bünyesinin ciddi bir şekilde zayıflamakta olduğunun tesbiti halinde, mali bünyenin güçlendirilmesi için, sermaye artırılmasını, kâr dağıtılmasını, masrafların kısılmasını, plasmanların durdurulmasını istemeye kadar gidebilecek önlemlerin alınması yetkisi Maliye Bakanlığı'na, Kararıyla belirlenen şartların gerçekleşmesi halinde bankanın yönetimini geçici bir yönetim kurulu veya bir bankaya ya da birden fazla bankanın iştirak ettiği bir konsorsiyuma tevdi ederek mali bünyenin güçlendirilmesi için gerekli tedbirleri almak yetkisi de Maliye Bakanlığı'na verilmiş; alınan tedbirlerle mali bünyesinin güçlendirilmesine imkân görülmeyen bir bankanın bütün aktif ve pasifi ile mevcut veya kurulacak bir bankaya devredilmesine,

bir veya birkaç banka ile birleştirilmesine ise Maliye Bakan'ının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu'nca karar verilmesi hükme bağlanmıştır.

e - Mevduatın Yabancı Memleketlerde Kullanılması ile İlgili Sınırlamalar

Devletin mevduatı koruyucu önlemlerinden biri de; bankaların mevduatı ve sair kaynaklarını Maliye Bakanlığı'nın izni olmadan yabancı memleketlerde plasman, tevdiat ve sair suretle kullanmalarının ve Türk borsalarında kote olmayan menkul kıymetlerin alınma veya bunlara ilişkin kredilere tahsis etmelerinin yasaklanmış olmasıdır (KHK/Mad. 73/2).

f - Mevduatın Geri Alınmasının Sınırlandırılmaması

Mevduatı koruyucu önlemlerden bir diğeri, mevduat sahiplerinin diledikleri anda mevduatlarını bankalardan geri alma haklarının sınırlandırılmayacağına 70 sayılı KHK'nin 35'inci maddesiyle hükme bağlanmış olmasıdır. Ancak, Medeni Kanun'un rehinlere, Borçlar Kanunu'nun alacağın devir ve temlikine ilişkin hükümleri ve diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler ile mevduat sahibi ve banka arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklı tutulmuştur. Bu madde hükmüne göre banka, vadesiz mevduatı ilk istekte, vadeli veya ihbarlı mevduatı vade veya ihbar müddetlerinin sonunda mevduat sahiplerine ödemekle yükümlüdürler. Ancak, karşılığında avans alınmak veya diğer bir borç için teminat gösterilmek suretiyle bankaya rehin verilmiş veya bloke tutulması kabul edilmiş veyahut üçüncü bir şahsa devir ve temlik edilmiş bulunan mevduat, bağlı kalması gereken müddet içinde geri alınmayacağı gibi velayet

ve vesayet altındaki şahıslara, ölen mudiin vârislerine, müflislere ait mevduatın ve haczedilen mevduatın geri verilmesinde bankalar bazı yasal hükümlere uymakla yükümlüdürler.

g - Disponibilite ve Likidite Oranlarıyla İlgili Sınırlamalar

Yükümlülüklerini kolaylıkla yerine getirmelerini, kendilerine tevdi olunan paraları ilk istekte veya vadelerinde geri verebilecek durumda bulunabilmelerini ve ödeme zorluklarıyla karşılaşmalarını sağlamak üzere birçok memleketler mevzuatında bankalar için çeşitli rasyoların tutturulması şart kılınmıştır.

Memleketimizde bankalar için belirli likidite ve emniyet oranları kabulü suretiyle mevduat da korunmak istenmiştir.

i. Disponibilite ve Likidite Oranları

Bankaların, yükümlülüklerini gecikmeksizin yerine getirebilmeleri büyük bir önem taşır. Likidite, ödemelerin zamanında yapılabilmesi için aktifteki kıymetlerin pasifteki vadelerden önce paraya çevrilebilmesi kabiliyetidir.

Bankalar her an karşılaşabilecekleri ödeme isteklerine cevap vermek üzere kasalarında, Merkez Bankası'nda, yurt dışında veya yurt içindeki muhabirlerinde yeterince ödeme vasıtası bulundurmak zorundadırlar. Birinci derecede likit olan bu kıymetler bankanın disponibilitesini teşkil eder.

Diğer taraftan hazır ve paraya çevrilmesi mümkün kıymetlerle pasifteki vadesiz ve kısa vadeli borçlar arasındaki likidite nisbeti de bankanın yükümlülüklerini vaktinde yerine getirebilecek, borçlarını vadelerinde ödeyebilecek güce sahip olup olma-

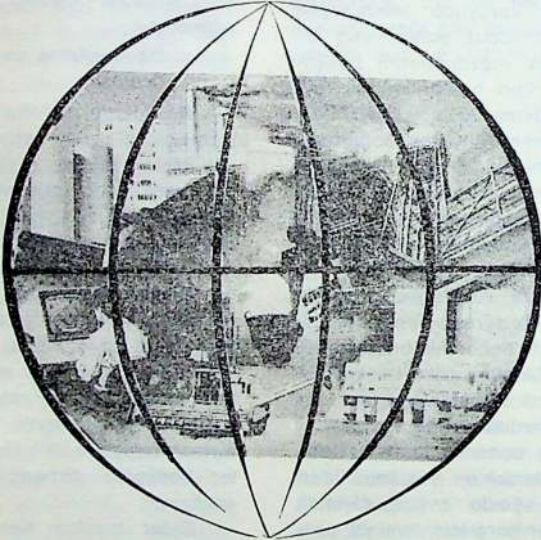
dığını göstermesi bakımından önemlidir.

1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 40'inci maddesinin II - a bendinde, bankaların yükümlülüklerine karşı bulunduracakları umumi disonibilitenin asgari oranının bu bankaca tesbiti kabul edilmiş ve mevduat sahiplerinin vadesiz mevduatı istedikleri gün, vadedi mevduatı da vadelerinde geri almakta güçlüğü uğramamalarını sağlamak üzere bankalar, umumi dispo-

nibiliteden başka, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak hususi bloke birer hesapta munzam karşılık tesis etmekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu munzam karşılığın umumi mevduattan genel ekonomik durumu gözönünde bulundurularak zaman zaman Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca tesbit olunması da sözü geçen Kanun maddesinde kabul edilmiştir.

Karşılık hesabına yatırılan ve mevduat hesaplarının güvencesi olan

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Mutlunuz, gururlunuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

bu paralar Hazine'nin kefaleti altındadır.

Bankaların, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca tesbit olunan umumi disponibilita ve munzam karşılıklar ile yetinmeyerek kendi bünyelerinin gerektirdiği bir likidite politikası izlemeleri gerekmektedir.

ii. İştiraklere ve Sabit Kıymetlere Yatırım Oranı

Likidite emniyeti, mevduatın imobilize edilmemesini zorunlu kılar. Bu itibarla 70 sayılı KHK'de, bankaların iştirakler kurmalarını ve gayrimenkul edinmelerini sınırlayıcı hükümler mevcuttur.

Kararnamenin 38'inci maddesinin 1'inci fıkrasındaki sınıra (*) dahil olmak üzere, bankaların iştiraklerine yatıracakları kaynakların toplamı özkaynaklarını aşamaz (KHK/Mad. 47).

Bankalar ticaret amacıyla emtia alım ve satımı ile uğraşamazlar. Basılı ve külçe halinde altın alım ve satımı bu hükmün dışındadır (KHK/Mad. 49).

Kararnamenin 38'inci maddesinin 1'inci fıkrasındaki sınıra (*) dahil olmak üzere, bankaların gayrimenkullere yatıracakları kaynakların toplamı özkaynaklarını geçemez. Bankalar, ticaret amacıyla gayrimenkul

(*) KHK/Mad. 38/1 :

a - Bir bankanın vereceği nakdi krediler ve satın alacağı tahvil ve benzeri menkul kıymetlerin tutarı ile teminat mektupları, kefaletler, aval, cira ve ka-buller gibi gayrinakdi kredilerin toplamı özkaynaklarının 20 katını aşamaz.

b - Vadesi geçmiş nakdi krediler ile gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olunan bedelleri kaydedildikleri hesaba bakiyeksizin (a) bendi uygulamasında kredi sayılır.

alım ve satımı ile uğraşamazlar (KHK/Mad. 50/1 ve 2).

iii. Riskin Dağıtılması Oranı

Riskin yalnız belirli kişiler üzerinde kalmasının banka ve dolayısıyla mevduat sahipleri için tehlikeli olabileceği düşünülerek kararnamenin 38'inci maddesinin 2'nci fıkrasıyla; bir bankanın gerçek veya tüzel bir kişiye nakit, mal, kefalet ve teminat mahiyetinde veya herhangi bir şekil ve surette kendi özkaynakları toplamının % 10'undan fazla kredi veremeyeceği, kefaletlerini kabul edemeyeceği veya tahvil ve benzeri menkul kıymetlerini satın alamayacağı hükmü başlanmış; ancak kalkınma planı yıllık programlarında belirtilen sektörlerdeki işlerde ve ihracatta kulla-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgil alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

nılmak üzere açılan ve fiilen bu işlerde kullanılan kredilerde bu oran % 25 olarak kabul edilmiştir.

iv. Solvabilite Oranı

Mevduat sahiplerinin hukukun korunmasını sağlamak üzere 70 sayılı KHK'de solvabilite (ödeme gücü) oranı, yürürlükten kaldırılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu'ndaki gibi bankanın özkaynağı ile kabul edebileceği tasarruf mevduatı arasında değil, bankanın özkaynağı ile nakdi ve gayrinakdi kredileri toplamı arasında tesbit edilmektedir.

Bir bankanın vereceği nakdi krediler ve satın alacağı tahvil ve benzeri menkul kıymetlerin tutarı ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi kredilerin toplamı özkaynaklarının 20 katını aşamaz (KHK/Mad. 38/1).

h - Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Kararname ile bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek amacıyla tüzel kişiliği haiz Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş ve Fon'un Maliye Bakanlığı'nca hazırlanacak yönetmelik dahilinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından idare ve temsil olunması kabul edilmiştir (KHK/Mad. 64).

Fon'un Kaynakları :

- Bankaların yıl sonu bilançolarındaki tasarruf mevduatı tutarı üzerinden, Bakanlar Kurulu'nca tesbit olunacak esaslar dahilinde tahsil edilecek primlerden,
- Kararnameye aykırı fiiller dolayısıyla hükümlenilecek para cezalarından,
- 153 sayılı Kanun'a göre kurulan Bankalar Tasfiye Fonu'ndan devrolunacak mevduatlardan,
- 36'ncı maddeye göre zamanaşımı-

na uğrayan mevduat, emanet ve alacaklardan ve sair gelirlerden oluşmaktadır (KHK/Mad. 65).

Mevduat kabul eden bütün bankalar, tasarruf mevduatlarını sigorta ettirmek zorundadırlar.

Bir bankadaki bir kişiye ait azami 3 milyon liralık tasarruf mevduatı mevduat sigortasına tabidir.

Bir bankanın % 10 ve daha fazlasına sahip ortakları ile yönetim kurulu başkan ve üyelerine, genel müdür ve genel müdür yardımcılara, kredi açmaya yetkili memurlarına, denetçilerine ve bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına ait tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir (KHK/Mad. 66).

70 sayılı KHK'nin 5'inci maddesinin 5'inci fıkrası ile, banka sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip olan ortakların kurucularda aranan nitelikleri taşımaları zorunlu kılınmıştır. Kurucularda aranan niteliklere sahip olmayan veya bu nitelikleri kaybeden ortakların temettü dışındaki ortaklık haklarını kullanmaları sınırlandırılmış ve bu ortaklara ait payların temettü dışındaki haklarının, mevduat sahiplerinin yararı açısından, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından kullanılması öngörülmüştür.

Diğer taraftan, 70 sayılı KHK'nin geçici 1 ve 2'nci maddelerine göre; 22.7.1983 tarihinden itibaren iki yıl içinde 5'inci madde hükümlerine uygun hale getirilemeyen sermaye paylarının sahipleri de sadece temettü almaya hak kazanırlar. Bunlara ilişkin diğer ortaklık hakları da, 22.7.1983 tarihinden itibaren 5'inci madde hükümlerine uygun hale getirilmelerine kadar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından kullanılır.

BANKALARIN MUHASEBESİNDE HESAPLARIN PLANLAMASI

Prof. Dr.
OSMAN FİKRET ARKUN

UZUN süreden beri hazırlanmakta olan Bankalar Hakkında Kanun Hükümünde Kararname 22 Temmuz 1983 günlü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yazımızda, söz konusu kararnamenin bankaların hesapları ve mali tabloları ile ilgili hükümlerine değinmek istiyoruz.

7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun VIII. bölümünde; hesap hulasaları, bilanço ve muhafaza edilecek evrak üzerinde durulmakla yetinilmişti. Bu hükümlere göre yalnız üç aylık hesap hulasaları ve yıllık bilançoların belli bir düzene bağlanması öngörülmüştü.

Yeni kararname, bilanço ve hesap hulasalarının dayandığı banka hesaplarının tek düzen bir hesap planına bağlanmasını hükme bağlamıştır. Bilindiği gibi işletmelerde muhasebe, hareket ve faaliyetleri izleyen, inceleyen, özetleyen ve yorumlayan bir organdır.

İşletme yöneticileri ile sahip ve ortakları ve işletme dışındaki ilgililer, devlet ve öteki kamu kuruluşları, gerekli bilgileri bu organdan sağlamaktadırlar. Bunun için çeşitli alanlarda çalışan işletmelerin tümünde muhasebeye yer ve önem verilmektedir.

Ancak, bu işletmelerin muhasebele-ri bünyenin özelliklerine göre birbirinden ayrı biçimde düzenlenmektedir.

Örneğin, bir ticaret işletmesinde muhasebenin özelliği, mal alış ve satış hareketleri ile bunlardan doğan alacak ve borçların izlenmesidir. Mal üreten endüstri işletmelerinde aynı konuların yanında üretim faaliyetinin ve üretilen mal maliyetinin izlenmesi önem taşımaktadır.

Bankalarda ise, malın yerini para almaktadır. Değer ölçüsü olarak kullanılan para, bankalara bir yandan mevduat ve öteki yandan kredi olarak girip çıkmaktadır. Paranın yanında çek, senet, hisse senedi ve tahvil gibi değerli kâğıtlar da bankalarda önemli ölçüde hareket göstermektedir. İşte banka muhasebesinin görevi, para ve değerli kâğıtların akışını ve bunlardan doğacak alacak ve borç ilişkilerini izlemektir. Para ve belgeler mala göre daha çabuk el değiştirdiğinden, banka muhasebesi öteki işletmelerdekinden daha çabuk yürütülmelidir. Bu nedenle bankalarda durum tabloları günlük düzenlenir.

Ayrıca, bankaların tüm bölümleri muhasebenin yanında yardımcı rol

üstlenmektedirler. Muhasebe, bankaların çeşitli bölümlerinde izlenen hareketlerin düzenleyici ve özetleyicisidir. Hareketlerin değerlendirilmesi de muhasebenin görevidir. Muhasebenin işletmeye yarar sağlayabilmesi için, hangi alanda olursa olsun, belli kurallara göre faaliyetini düzenlemesi ve sürdürmesi gerekir. Bu düzen, işletmenin özelliklerine uygun olmalı ve işletmenin öteki bölümleriyle ahenkli çalışmaya imkân vermelidir.

Muhasebede bilgi akışı iç ve dış belgelere dayanır. Hareketler belgelerden kayıtlara geçirilir. Kayıtlar, fiş ve öteki kâğıtlarla defterler üzerinde yürütülür. Defterler ciltli olabileceği gibi, föy veya kart biçiminde de tutulabilir.

Muhasebede defterler ve öteki kayıt elemanları birer araçtır. Veriler, belgelerden belli bir düzen ve sınıflandırmaya göre bu kayıtlara geçirilmelidir. Aksi halde düzensiz ve dengesiz kayıtlardan uyarıcı ve beklenen amaçlara yönelik bilgiler sağlanamaz. Bunun için aynı anlamdaki işlemler belli tablolarda toplanmalıdır. Örneğin, para giriş ve çıkışları bir tabloda, mevduat hesapları ayrı tablolarda izlenir. Bu tablolara muhasebe dilinde «hesap» denilmektedir.

İşletme faaliyeti ile ilgili bilgiler bu muhasebe hesaplarından elde edilir. Hesaplar toplu ve ayrıntılı olarak ikiye ayrılır. Örneğin, vadesiz mevduat hesabı toplu bir hesaptır. Ayrıntılı hesaplar ise her hesap sahibi için ayrı ayrı açılır. Hesaplar, günlük, aylık ve yıllık olarak düzenlenen mizan ve mali tablolarda özetlenir ve dengelenir.

Büyük işletmelerde ve bu arada bankalarda, muhasebe düzeninin bir

yönetmelikle saptanmasında yarar vardır. Yönetmelikte, bankada tutulacak defterlerle öteki kayıtlar, toplu ve ayrıntılı hesaplar ve bu defter ve hesapların işleyişi de belirlenir. Bu yönetmeliğe bir de hesap planı eklenir.

Toplu ve ayrıntılı hesapların belli bir düzen içinde tertiplenmesine «hesap planı» denilmektedir. Hesap planları çeşitli türde düzenlenmektedir. Çağımızda en uygun düzen, hesapların mali tablolar paralelinde bir şemaya dayanılarak tertiplenmesi ve numaralanmasıdır. Bu düzenlenme aynı zamanda desimal olarak yapılmaktadır.

Bilindiği gibi, banka bilançoları aktifte dönen değerlerden duran değerlere, pasifte ise kısa ve uzun vadeli borçlardan öz kaynaklara doğru bir akış izlemektedir.

İkinci mali tablo olan kâr ve zarar hesabı ise hâsılat ve gelirlerle gider ve zararları kapsamaktadır.

Bankalar için 1-10 sayılı aralarında tertiplenecek desimal hesap şemasında mali tabloların düzenine paralel bir yön verilmesi uygun olur.

Böylece, 1 ve 2 sayılı bölümler aktifte dönen varlıklara, 3 sayılı bölüm duran varlıklara, 4 ve 5 sayılı bölümler pasifte kısa ve uzun vadeli borçlara, 6'ncı bölüm öz kaynaklara ayrılır. Kalan bölümlerden 7 ve 8 sayılı gelir ve giderlere, 9 sayılı bilanço, kâr ve zarar ile öteki hesaplara, 0 bölümü de nazım hesaplara tahsis edilir. Teminat ve kefaletle emanet değerleri kapsayan bu hesaplar banka muhasebesinde önemli yer tutmaktadır. Banka muhasebesinde, desimal esasa göre ve mali tablolar paralelinde düzenlenen ve hesap şemasına dayanılarak, ilk önce

büyük defter toplu hesapları saptanır.

Genellikle bu hesaplar iki rakamlı olarak belirlendiğinden, toplu hesap sayısı en çok 99 olur. Örneğin, hesap şemasının 1 sayılı dönen varlıklar bölümüne giren kasa hesabının bu sistemde numarası 20'dir. Duran varlıklarda yer alan arsa ve arazinin sayısı 30'dur. Bilanço hesabı 90 olarak numara alır. Toplu hesaplar üçlü olarak da planlanabilir.

Muhasebede tali ve yardımcı hesap olarak adlandırılan ayrıntılı hesaplar ise, bir toplu hesap içindeki hesap sayısına göre dördü, beşli veya altılı numara alır. Daha geniş ayrımlar da yapılabilir. Böylece bir ayrıntılı hesap, örneğin mevduat hesaplarında altı haneli, bir başka deyişle 100.000'e kadar numara almış olur ve bu kadar hesap açılabilir.

Bazı hesap planlarında toplu hesaplarla yardımcı hesaplar arasında da özel bölümler konulabilmektedir. Makineleşen banka muhasebelerinde bu sistem daha kolaylıkla uygulanmaktadır. Herhalde, mali tablolarla ahenkli olarak desimal esasa göre düzenlenen hesap planlarına dayanılarak yürütülen hesaplardan, bilanço ve kâr ve zarar hesaplarının çıkarılması kolaylaşmaktadır.

Yeni uygulamadan önce bankalar için tek tip mali tablolar tespit edilmiş ve hesapların tesisi kendi istek ve ihtiyaçlarına bırakılmıştı. Ayrıca, mali tablolar dışında üçer aylık dönemlerde hesap vaziyetleri düzenlenmekte ve ilgili mercilere gönderilmekte idi.

70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 51'inci maddesinin 2'nci bendi ile: «Bankalar hesaplarını ve yıllık bilançoları ile kâr ve zarar cet-

vellerini Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanıp Maliye Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe girecek olan tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kâr ve zarar cetveli ile bunların uygulanma ve düzenlenme esaslarına ilişkin izahnameye uygun olarak tutmak ve düzenlemek zorundadırlar.» hükmü getirilmiştir. Kararnamenin geçici 9'uncu maddesi bu planın 1984 yılı sonuna kadar düzenlenerek 1985 yılından itibaren uygulanmaya başlanmasını öngörmüştür. Bankalar için tek düzen hesap şeması ve esnek bir hesap planının uygulanmasıyla hesap vaziyetleri ve yıllık mali tabloların daha kolay ve sağlıklı olarak düzenlenmesi ve denetlenmesi mümkün olacaktır.

Öte yandan, uğraşma konuları özellik gösteren emlak, ziraat, sanayi, madencilik ve turizm bankaları için desimal esasa göre düzenlenecek hesap planının çeşitli bölümlerinde bırakılacak boşluklarla bünyelerinin gerektirdiği toplu ve ayrıntılı hesapları yerleştirmelerine imkân verilmelidir. Bankalar için tek düzen hesap şeması ve planının hazırlanmasında, bu alandaki pratik uygulamalardan yararlanmalı ve planın esnekliğine özen gösterilmelidir.

◆ Gelişmenin sırrı, insanın kendi yeteneklerinin üstünde yaşamak isteğidir.

Samuel Butler

◆ Gençken bilgi ağacını dikmezsek, yaşlandığımız zaman gölgesine sığınacak bir ağacımız olmayacaktır.

S. R. Chamfort

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

AMERİKA'DAKİ CAMBRIDGE'DEN OLUMLU BİR ELEŞTİRİ

Paul Samuelson
(1970 NOBEL EKONOMİ ÖDÜLÜ)

«The Economist» dergisi, ünlü İngiliz ekonomist John Maynard Keynes'in doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyla, «Nobel Ekonomi Ödülü» kazanmış dört iktisatçıya başvurarak; «Keynesçi Ekonomi» hakkındaki son görüşlerini açıklamalarını, Keynes'in ekonomiye katkısını ve fikirlerinin uygulamada nasıl kullanıldığını saptamalarını istemiştir. Sonuç olarak ortaya dört ilginç yazı çıkmıştır. Dört yazar; Prof. Milton Friedman, Prof. Friedrich Hayek, Prof. Sir John Hicks ve Prof. Paul Samuelson'dur. Yazarların hiçbiri öneminden şüphe etmemekle beraber, bir kısmı «Keynesçi Ekonomi»ye daha fazla yakınlık beslemektedir. «The Economist»i izleyemeyen okurlarımıza hizmet amacıyla, dergimizde bu yazıların tam çevirilerini yayımlamayı görev biliyoruz. Önceki sayılarımızda 1972 «Nobel Ekonomi Ödülü» sahibi Sir John Hicks'in «İnançsız Bir Taraftar», 1976 «Nobel Ekonomi Ödülü» sahibi Milton Friedman'ın «Bir Monetaristin Düşünceleri» ve 1974 «Nobel Ekonomi Ödülü» sahibi Friedrich A. Hayek'in «Eleştireci Bir Görüş» başlıklı yazılarını vermiştik. «The Economist»den aldığımız 4'üncü ve sonuncu yazıyı aşağıda sunuyoruz.

JOHN Maynard Keynes, yirminci yüzyılın ilk yarısının büyük bir İngiliz ekonomistidir. Ayrıca dünyanın tanınmış olduğu en büyük üç ekonomistten biridir. Yalnız Adam Smith ve Leon Walras onunla bir arada zikredilebilir.

50 yıl önce ekonomiye geçtiğim zaman Keynes'in tarihteki bu yerini alacağını tahmin edemezdim. Evet o zamanlar dünyanın en tanınmış ekonomisti idi. «Treatise on Money» isimli geniş bir kitap ve «Tract on Monetary Reform» isimli üstün bir eser

yazmıştı. Hindistan Rupisi'ni bile anlamıştı. Ancak bir insanı şöhret yapan şey aynı zamanda ona ilim kutbunun tepesinde sürekli bir yer sağlamayabilir. «Economic Consequences of the Peace» isimli kitabında yer alan Versailles Barış Anlaşması'nın cezalandırıcı sonuçları hakkındaki ikazlarında yaradan biraz daha fazla doğru idi. Bu kitabın en fazla satan kitaplar arasında girmesine ve Keynes'in uluslararası spekülasyon oyununda temayüz etmesine, aşırılıkları ve güzel yazısı neden olmuştur. Ekonomistler bilirler ki, Almanya'nın savaş tazminatı ödeme kapasitesinin teknik analizinde, İskandinav Bertil Ohlin parlak zekâlı Keynes'den daha haklı idi. Keynes'i aşırılıklara götürün, daha sonraları karikatürize edeceği klasik ekonomiye aşırı bağlılığı olmuştur. Aslında J. S. Mill ve Alfred Marshall temel dış ticaret teorilerine hâkim değillerdi.

Avukatların terimiyle Keynes'i bir ilim adamı olarak objektif bir şekilde değerlendirmek için gerekli esasları vazedmekteyim. Keynes'in sicilinde mevcut olan eksiklikleri açıkça kabul etmek suretiyle, mahkemeye ellerim temiz olarak gelmekteyim ve adaletin gerektirdiği iddiaları daha büyük bir inandırıcılıkla savunabilirim.

Güvenilir Olmayan Bir Peygamber mi?

Keynes daima fikir değiştirmekle ün yaptığına göre, nasıl oluyor da her zaman haklı idi? Söylentiye bakılırsa, Kraliyet Komisyonu beş ekonomistten görüş istediği zaman, altı cevap almış. Çift cevap Keynes'ten gelmekte imiş. Başkan Harry Truman durumu gayet iyi bir şekilde özetlemiştir: «Bana gerekli olan tek kollu bir

ekonomisttir. 'Bir taraftan doğru olmakla beraber, diğer taraftan yanlış olabilir.' demeyen bir ekonomist...» Buna en doğru cevabı galiba ben vermiş oldum. Tek kollu ekonomistler iki ayrı kategoriye ayrılır: Sol kollular ve sağ kollular. O zaman da farklı görüşleri telif etmek için benim gibi iki kollu bir ekonomiste ihtiyaç vardır.

Ekonomistler loncasını çok iyi tanıdığım için, aramızdaki sorunun anlaşmamamız olduğu kanaatinde değilim. Gerçekte tahminlerimiz birbirlerine çok yakındır. Anlaştığımız ise şudur: Son anlaştığımız şeyin yanlış olduğu ve onun yerine yenisinin konacağı... Roy Blough bunu çok iyi bir şekilde ifade etmiştir: «Ekonomistler tıpkı 6 eskimonun bir yatakta yatmasına benzer. Bir şeyden emin olabilirsiniz, altısı birden öbür tarafa dönecektir.» Keynes her kalıba girebileceğini şu şekilde savunmuştu: «Bilgilerim değiştiği zaman, sonuçlarımı değiştiririm.» Siz olsaydınız ne yapardınız?

Sırf merak ettiğim için Keynes'in zaman içindeki değişkenliğini incelemiştim. Kontrol amacıyla aynı zamanda yaşamış olan Joseph Schumpeter, Gustav Cassel, Frank Knight, Lord Robbins ve Summer Slichter'i almıştım. Sonunda rasyonalize edecek veya özür dileycek bir şey bulamamıştım. Öykücüklerden ilim yapılmaz.

Süreklilik elbette ki bir fazilet değildir. Yüzlerce ekonomist tanırım, bunların çok azı her zaman yanlıştır. Durmuş bir saat bile periyodik olarak doğrudur. Ancak bunu tespit edenler iyi bir saate sahip olanlardır. İlim adamları hakkında hüküm verirken, standart sapmaları ile değil, tah-

minlerinin uzun dönemli ortalamalarıyla hareket etmeliyiz.

Bu görüş açısından Keynes'in tahmin ortalaması oldukça yüksekti. Winston Churchill'in 1925'te sterlini 1914 düzeyine çıkartma teşebbüsüne Keynes karşı çıkmış ve onu ikaz etmişti. MacMillan Komitesi sırasında Keynes tek başına doğru yolda idi.

Keynes kozmopolit görünmekle beraber kasabalı bir İngiliz vatansverdi. Amerikalılardan fazla hoşlanmazdı. Halbuki ortada bir terslik, bir paradoks vardı. Keynes'in İngiliz adalarında geliştirdiği fikirler ve paradigmlar, İngiltere'den ziyade Amerika'ya daha uygundu. Bizimki büyük bir ekonomi idi, dış ticaret ve ödemeler bilançosu güçlüklerinden uzaktı. Franklin Roosevelt başlangıçta içgüdü ile daha sonra Hansen, Eccless, Curry, Colm ve Gilbert gibi Keynesçilerin teşvikiyle Keynes'in «General Theory»de öne sürdüğü maliye politikası tedbirlerini uygulamaya başladı.

Amerikan akademik ortodoksiyi oluşturan Schumpeter, Viner, Knight, Leontief ve Chamberlin Yeni Düzen (New Deal)'i desteklemekte idiler.

Açık bütçe siyasetinin 1930'lu yıllarda uygulandığı ve başarısızlığa uğradığı, ikinci Dünya Savaşı olmasaydı refaha kavuşulmayacağı fikri bir efsanedir. Amerika'nın GSMH hesaplarının incelenmesinden 1933-1937 döneminde ekonominin çok kuvvetli bir düzelmeye gösterdiği, bunun sürekli olduğu açıkça görülmektedir. Başka türlü olmasına da imkân yoktu, çünkü çok düşük bir düzeyden hareket etmiştir. Ve aynı nedenle 1929 yılına kıyasla 1937 veya 1940 yıllarında işsizlik oranı oldukça yüksek olmuştur. E. C. Brow'un araştırmalarına göre, 1930'lu yıllarda mali çarpanlar teori-

nin gösterdiği yolda işlemiştir; ne fazla ne de az.

Keynes'in Bugünkü Durumu

Keynes'in tahmin rekoru düşmanlarının ve taraftarlarının zannettiği kadar iyi değildir. Yaratmış olduğu Bretton-Woods ve bunun bir parçası olan sabit döviz kurları OPEC'den sonra işlemez hale gelmiş, spekülasyona yol açmış ve Kennedy-Johnson ekonomistlerini doların kuru hakkında zor kararlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Tıpkı İngiltere'de yaşamış olan İsaac Newton'un fikirlerinin Avrupa kıtasında Bernoulli ve Euler tarafından dinamize edilmesi gibi; savaştan sonraki yıllarda Keynes'in fikirleri de İngiltere'de değil, Kuzey Amerika'da geliştirilmiştir. İngiltere'de yayınlanan Radcliffe Raporu oradaki fikirlerinin düşük düzeyini açıkça göstermektedir.

Keynes'in ismi arkasında kendi yanlış fikirlerini savunanlar çok olmuştur. Sık sık tekrarlanan bir ifade şudur: «Keynes bir dâhidir. Belki biraz eksantrik, fakat esasında sağlam. Saçma fikirleri yayanları onun yandaşlarıdır.»

Keynes'in son yıllarında kendine geldiği, birkaç yıl daha yaşasaydı yandaşlarını doğru yola getireceği söylenmektedir. Son mektupları bunu teyit eder mahiyettedir. Ancak diğer bazı yazıları bunun tersine işaret etmektedir.

Birçok ekonomistler 29 yaşlarından sonra hiçbir şey öğrenmezler, hiçbir şeyi de unutmazlar. Beğendiğim Keynesçi ekonomistler -Franco Modigliani, James Tobin, Robert Solow- 10 yıl öncesine kıyasla farklıdır lar ve gelecek 10 yıl farklı olacaklar-

dir. Aynı imtiyazı Keynes'e tanımak doğru olmaz mı?

Sistemine Karşı Keynes

Keynes geliştirilmiş sisteminden daha iyi olduğu gibi, Keynesçi sistemden de daha iyidir. Profesör Axel Leijonhufvud 1968 yılında yazmış olduğu kitabının başlığında bunu açıkça ifade etmektedir: «Keynesçi Ekonomi ve Keynes'in Ekonomisi» (On Keynesian Economics and the Economics of Keynes). Ben de dahil birçok ekonomistin General Theory'nin esası olarak kabul ettiklerini, Leijonhufvud, Keynes düşüncesinin matematik bir çarpıklığı olarak kabul etmektedir.

Gerçek Keynes'i yazılarındaki nüanslarda bulmak mümkün: «Treatise on Money» kitabındaki borsa fiyatlarının düşmesi, likidite fikirleri ve bekleyişlerin önemi bunların birkaçıdır. Leijonhufvud'un iddiasına göre, Keynes'in dehasını yapan bunlardır; yoksa ders kitaplarına girmiş olan Hicks-Hansen'in LM ve IS eğrileri değil...

Keynes'in bir dahi olduğu muhakkaktır. Fakat fikirlerinin bazıları tamamlanmamıştı, ayrıca diyagram veya sembolik ifadeye müsait değildi. Radcliffe Komitesi günlerinde Keynes'in İngiltere'deki hayranları sisteminin ilk yorumundan ayırlamamışlardı. Keynes'in paradigmasının aşırı derecede basitleştirilmesine tahammülü yoktu.

Ancak ilimde tutarsız, tamamlanmamış ve tanımlanmamış şeylerin değeri olamaz. Eğer böyle olsaydı Goethe, Einstein'dan veya Newton'dan daha büyük bir ilim adamı olurdu. Önemli olan husus, bu kadar ilim adamının fikir birliğine vardığı şeyin

Keynes'in yazmış olduklarından bağımsız olmayacağıdır. Dikkati çeken, Leijonhufvud'un ikna gücünden çok, Keynesçiliği tahtından indirecek bir yapıta karşı 1970'li yıllarda bu kadar kuvvetli bir talebin olmasıdır.

Harry Johnson aynı görüşü farklı bir şekilde açıklamıştır. Bu monetarizmin kuvveti yüksek tahmin kudretinden kaynaklanmamaktadır. Monetaristlerin regresyon denklemlerinde gerçek ancak çok geçici bir zaman için mevcut olmuştur. Monetarizmin

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ekim 1983 sayısından itibaren 200.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 2400.— TL.
Öğrenci abonesi : 1200.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimiz ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Not : 1983 yılı için önceden abone olan okurlarımızdan, ayrıca fiyat farkı alınmayacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

isim yapmış olmasının nedeni analitik incelikleri olmadığı gibi, teorik bakımdan doğru olması da değildir; çünkü Johnson'un işaret etmiş olduğu gibi, monetarizm kötü neoklasik ekonomidir. Başlıca nedeni ise faiz oranındaki yükselmelerin paranın tedavül süratini hızlandırdığını inkâr etmesidir.

İmparatoru elbiseleriyle karşılaştırmak, peyniri tebeşirle ölçmektir. Bu konuda Leijonhufvud 180 derece yanlıştır. 1930'lu yılların sonlarına doğru Keynes sisteminden daha yanlıştı. Tartışmaların şiddeti, onu kendi eserinin yanlış bir yorumunu yapmış olan Irving Fisher ve John Hicks'e harfiyen bağlanmaya itmiştir.

Keynesçi olmamanın ispatı, tıpkı klasikler gibi, yatırım talebinin faiz oranını yükselteceğine inanmaktır. Halbuki Keynes'in paradigmasında faiz oranının likidite tercihiyle bağlı olması, yatırım projelerinde verimin artmasının nominal gelirleri artıracaklarını ve merkez bankası para stokunu sabit tuttuğu takdirde faiz oranlarını yükselteceğini inkâr etmemektedir.

Keynes'in İlimi Mirası

İlim yapmak Darwinci bir vahşi ormana benzer. Kısa dönemde hepimiz ilim adamı olarak ölüyoruz. Makro ekonomi, hatta karşı görüşte olanların Keynesçilere hücum etmek için kullandıkları makro ekonomi bile, John Maynard Keynes'in yarattığı bir şeydir. Makro ekonomi teriminin Keynes'in hayatının son beş yılında ortaya çıkmış olmasının ötesinde, piyasaların arz fazlası bırakmadan temizlenmesini öngören modellerin yerine iş arayanların iş bulamama ilişkisi, son yarım yüzyılda yazılan yazıların

şaheseridir. Konjonktürle ilgili yazılarda gizli olarak yer alan birçok husus açıklanmış ve ilmi bakımdan hürmet edilebilecek bir hale getirilmiştir. Saygı değer A.C. Pigou'nun Keynesçi işsizliğin kaçınılabilir bir şey olduğunu 1940'da ispat etmeğe çalışırken kullandığı argümanlar, Keynesçi bir yapı içinde yer almaktadır. «General Theory»den önce buna imkân yoktu. Profesör Milton Friedman 1970'de monetarizmin siyah kutusunu «Journal of Political Economy» dergisinin okuyucularına açtığı zaman, kutudan çıkan şey Keynesçi paradigmanın bir şekli idi. 1976 yılında Harvard Üniversitesi'nden Benjamin Friedman, Kari Brunner ve Allen Meltzer'in monetarist modellerinin ne olduğunu açıklarken, James Tobin'in Keynesçi modelinden ayırt edilemeyecek kadar benzerlik arz ediyordu.

Bu, ilmi ölümsüzlüktür. Newton, Maxwell, Planck, Einstein ve Heisenberg'in sahip oldukları ölümsüzlük; bilgisizliğe karşı açılan ve toplamı sıfır olmayan bir savaşta kazanılan ölümsüzlüktür. Her iyi ilim adamı 60 yaşına geldiği zaman kendisi için yazılmış makaleleri ihtiva eden bir armağana, bir Festschrift'e hak kazanır. Fakat John Maynard Keynes gibi büyük yenilikler getirmiş biri, doğumundan yüz yıl sonra onu yansıtan makaleler ve sempozyumlara lâ-yık olur.

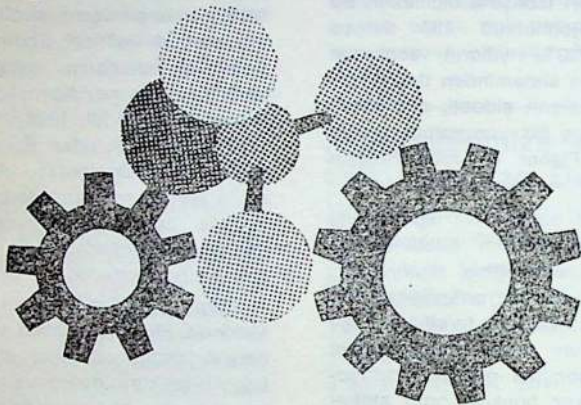

◆ İnsanın ne konuşacak kadar zekâya, ne de susacak kadar akla sahip olmaması büyük bir talihsizliktir.

La Bruyère

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Hızlı Büyümeye Geçiş Koşulları ile İlgili Bazı Gözlemler

YARD. DOÇ. DR. AHMET ÇAKMAK

TÜRKİYE ekonomisinin giderek ağırlaşan kimi temel sorunlarını çözmeye yolunda adımlar atılabilmesi için hızlı büyümeye geçmesi gerektiği genellikle kabul görmektedir. Ancak bu noktadan sonra çoğunluğun fikir birliğini sağlamak mümkün olmamaktadır. Kimi iktisatçılara göre, gerekli yapısal değişiklikler yapılırsa, ekonomide hızlı büyüme gerçekleşebilir. Kimi iktisatçılara göre ise bu yapısal değişiklikler denense bile büyüme açısından olumlu sonuç alınmaz. Bu nedenle ikinci gruptakiler ilke olarak karşı çıkmakla birlikte, somut iktisat politikası olarak hızlı büyümeyi önermemektedirler.

Bu çalışmada hızlı büyümenin üzerine bazı gözlemler yapmaya çalışacağım. Hızlı büyümeye geçilebilmesi için iç talebin canlandırılması gerektiği konusunda aşağı yukarı herkes görüş birliğindedir. Ancak iç talebin canlandırılmasının kimi olası sonuçları tartışma konusu olmakta ve anlaşmazlık buradan çıkmaktadır. Can-

lanan talebin enflasyonist etkisi olacağı muhakkaktır. Ekonominin piyasa yapısı, daha doğrusu piyasa aksaklıkları, böyle bir etkiye zemin sağlamaktadır. Ancak bu etkinin boyutlarının enflasyona «Talep Enflasyonu» etiketini takmamızı haklı çıkaracak ölçüde olup olmayacağını tartışmak, bu yazının konusu dışında kalmaktadır. Yalnızca paranın dış değerinin sürekli düşmesi, tarımsal ürün arzının özellikleri gibi enflasyon kaynaklarına şu veya bu ölçüde canlanan talebin etkisinin de ekleneceğini kaydederek geçiyorum. Ben talep artışının üretimi artırıcı etkisinin koşulları üzerinde durmak istiyorum.

Ekonominin, mevcut koşullarda, talep artışlarına üretim artışlarıyla cevap verebilmesi için önünde ithalat sınırlaması vardır. Öncelikle bu sınırlamanın boyutlarını, daha sonra da arz yönünden ne gibi sınırlamalar olduğunu soruşturmak istiyorum. Çalışmanın çerçevesi kısaca budur.

Yukarıda belirtmeye çalıştığım amacı sayısal düzeyde gerçekleştirebilmek için öncelikle «hızlı büyüme»nin sayısal düzeyde ifadesi gerekmektedir. Burada asgari hızlı büyüme hızını seçmemize yardımcı olacak ölçüt, işsizlik oranıdır. Çünkü Türkiye

Yazarın Notu: Sayın Prof. Dr. Asaf Savaş Akat yazının ilk şeklini okudu. Eleştirileriyle yön verdi. Sayın Doç. Dr. Fahrletın Yağcı «Potansiyel Çıktı»nın hesaplama yöntemini gösterdi. Kendilerine, katkıları için teşekkür ederim.

ekonomisinin gündeminde her zaman ön planda olan işsizlik, son yıllarda daha da ağırlaşmış ve çözüm bekleyen bir sorun haline gelmiştir. «Tablo 1»de işsizlik oranının son yıllardaki gelişmesini izleyebiliriz.

TABLO 1
İşsizlik Oranları
(% Olarak)

	1977	1979	1980	1981
İşsizlik Oranı	8.5	9.2	11.7	13.6
Tarımdaki Gizli İşsizlik Dahil İşsizlik Oranı	13.4	13.4	15.8	17.5

Not: 1982 tahminleri 1981'den daha yüksektir.

İşgücüne her yıl 450.000 kişi ilave olmaktadır. Diğer taraftan % 4 - 4.5 reel büyüme oranı ile her yıl 120 - 150.000 kişi istihdam edilebilmektedir⁽¹⁾ (*). Bu, her yıl kabaca 300.000 kişinin işsizler kitlesine katılması demektir. Üstelik mevcut birikmiş işsiz kitlesi, Prof. Hatiboğlu'nun tahminlerine göre 10 milyon kişidir⁽²⁾.

Bu koşullar göz önüne alınırsa, her yıl işgücüne ilave olan miktarın hiç olmazsa 2/3'ünü, bir başka deyişle mevcut yıllık istihdam kapasitesinin iki katını emebilecek bir büyüme oranının, asgari hızlı büyüme oranı olarak kabulü gerekir. % 4 - 4.5 reel büyüme hızı ile 120 - 150.000 kişi istihdam edilebildiğine göre bu oran % 8 olmaktadır.

Bu duruma göre önce % 8'lik büyümenin gerektirdiği ithalatın boyutlarını saptamamız ve bunun zorunlu kıldığı ihracatı bulmamız lazımdır. Örnek yılımız 1984'tür. Bunun, önümüzdeki yıl olmaktan başka bir özelliği ve seçilme nedeni yoktur.

1981 yılı GSMH'sı cari fiyatlarla yaklaşık 6.6 trilyon TL'dir. İstatistik verilere göre bu rakam 1982'de % 33 artarak 8.7 trilyona ulaşmıştır. 1983'de de aynı artışın süreceği umulmaktadır (**). 1981 ve 1982'de reel büyüme oranı % 4.4, cari fiyatlarla büyüme oranı % 33 olduğuna göre; enflasyon hızını sabit varsayarsak, % 8 reel büyüme hızı % 37.58 cari büyüme hızına tekabül eder⁽³⁾. Bu oranı yukarıdaki verilere uygularsak 1984 yılında % 8 reel büyüme hızına karşılık gelen gelir seviyesinin cari fiyatlarla 15.9 trilyon TL olduğu görürüz.

Cari fiyatlarla 15.9 trilyon TL değerindeki gelir seviyesinin gerektirdiği ithalat miktarını bulmak için iki yöntem denedim:

a) Yıllar itibariyle ithalatın GSMH'daki payı oran olarak «Tablo 2»de verilmiştir.

İthalat oranında 1974 yılındaki sıçrama, petrol fiyatlarındaki artıştan; 1978 ve 1979 yıllarındaki azalma ise, o yıllardaki döviz kıtlığı nedeni ile fiili ithalatın düşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tablodaki zaman serisinin trend denklemi $y = 11.54 + 0.58x$ 'tir. Bu denkleme göre 1984 yılı tahmin değeri 16.18'dir. 1984 yılı GSMH'sına bu oranı uygularsak, ithalat miktarı 2.57 trilyon TL veya 10.28 milyar dolar olarak elde edilir (***) .

(*) Dipnotlar yazının sonunda yer almaktadır.

(**) Bu yazının kaleme alınmasından sonra DiE tarafından verilen rakamlara göre, 1983 yılı milli gelir artış hızı, burada kullanılan tahminden daha da düşük olacaktır.

(***) Yazıdaki tüm hesaplamalar 1 \$ = 250.— TL üzerinden yapılmıştır.

b) «Tablo 3»de yıllar itibariyle GSMH ve ithalat değerleri verilmiştir.

Fonksiyon çift logaritmik kalıba göre hesaplanırsa « $\log y = -1.6656 + 1.2219 \log x$ » çıkmaktadır. Burada « $\log x$ »in katsayısı esnekliği verir. Demekki milli gelirdeki her % 10'luk artış, ithalatta % 12'lik bir artışa yol açmaktadır. Bu veriyi kullanarak hesaplama yaparsak, 1984 yılı ithalat değeri 2.947 trilyon TL veya 11.788 milyar dolar olmaktadır. Dikkat edildiğinde görülebileceği gibi birinci yöntemle bulunan 1984 yılı ithalat değeri ile ikinci yöntemle bulunan değer arasında 1.508 milyar dolar veya 377 milyar TL fark vardır. Bu, gözardı edilebilecek bir fark değildir. O nedenle 1984 yılında % 8 büyümenin gerektirdiği ihracat artışını her iki değer için de ayrı ayrı hesaplayacağız.

Gerekli ihracat değerini «ithalat + dış borç ödemesi — işçi dövizleri girişi» olarak buluyoruz. İlk ikisi başlıca döviz çıkışı kalemleridir. O nedenle bunların toplamından işçi dövizlerini çıkartırsak, gerekli ihracat

değerini elde ederiz. İthalat için iki değer bulmuştuk. Ülkenin 1984 yılı dış borç ödemesi 1.963 milyar dardır. Birinci yöntemle bulunan ithalat değerine bunu eklersek, döviz ihtiyacı olarak 12.243 milyar dolar gerektiği ortaya çıkar. Aynı ihtiyaç ikinci yöntemle bulunan ithalat değeri kullanıldığında, 13.751 milyar dolar olarak bulunmaktadır.

İşçi dövizleri girişi için, şimdiye kadarki en yüksek değerini, 1981 yılındaki 2.5 milyar doları alacağız. Daha yüksek bir rakam beklemek gerçekçi sayılmaz. Daha fazla döviz girişi ummak için döviz kurunun düşmesi, reel faiz hadlerinin yükselmesi veya en azından mevcut seviyesini koruması gerekir. Bunlardan birincisi umulur bir gelişmedir. Ama bu kez gerekli ithalat tutarını yeni tahmini kura göre düzeltmek gerekir ki, sonuçta yeni kura göre hesaplanan ithalat miktarı artışının gelecekte işçi dövizleri artışını aşması pek muhtemeldir. Faiz hadlerinde bir yükselmeyi ise, mevcut koşullarda düşürülmesi yönünde baskı varken, hızlı büyüme

TABLO 2

İthalatın GSMH'daki Payı

Yıllar	(%)
1970	6.60
1971	8.80
1972	9.29
1973	9.90
1974	12.77
1975	13.29
1976	12.49
1977	12.15
1978	8.89
1979	8.28
1980	14.55
1981	15.62
1982	17.51

TABLO 3

(Milyar TL)

Yıllar	GSMH	İthalat
1970	145.5	9.59
1971	187.1	16.47
1972	232.1	21.56
1973	295.5	29.26
1974	409.7	52.31
1975	519.1	68.98
1976	663.9	82.95
1977	862.9	104.88
1978	1.274.8	113.29
1979	2.155.9	178.50
1980	4.327.9	629.74
1981	6.411.2	1.001.43
1982	8.736.0	1.530.00

koşullarında böyle bir gelişmeyi ummak tamamen gerçek dışı bir varsayımdır (*) .

Diğer taraftan Federal Almanya işçi sayısında azaltma yoluna gitmektedir. Federal Alman Hükümeti'nin bu yolda uygulayacağı politikaların kesin dönüş yapan işçi sayısını artıracığı, bu yolla döviz girişinin artacağı beklenebilir. Bu kanaldan meydana gelebilecek artış bir defaya özgü olacaktır. Sürekli bir kaynak olamaz. Ayrıca böyle bir durumun yol açacağı enflasyonist baskının olumsuz etkileri, sonuçta faydalarını fazlasıyla götürebilir. Kaldiki gazete haberlerine göre Federal Almanya Çalışma Bakanlığı'nın işçileri dönüş teşvik amacıyla alınacak tedbirler için hazırladığı yasa tasarısında teşvik primi 10.500 DM olarak saptanmıştır. Bu yaklaşık 1 milyon TL'dir ki, bu parayla Türkiye'de gecekondularla alınamayacağına göre, işçiler zorlayıcı önlemlere başvurulmadıkça kesin dönüşe pek istekli davranmayacaklardır. Tüm bunlara ek olarak biz zaten oldukça yüksek bir değer olan 1981 değerini alıyoruz.

Bu durumda 2.5 milyar doları çıkartırsak, 1984 yılında % 8'lik büyümenin gerekli kıldığı ihracat değeri birinci yöntemle göre 9.743, ikinci yöntemle göre 11.251 milyar dolar olarak bulunmaktadır. Diğer taraftan 1982 yılı ihracat değeri 5 milyar dolardır. 1983 yılında ihracatın % 25 civarında büyümesi umulmaktadır. Bu, 1983 Ocak ayında hem iktisatçıların hem iş adamlarının hem de hükümet yetkililerinin paylaştığı bir görüştü. Ancak yılın beşinci ayında gerçekleşen değerler, bu rakamın tutturulabileceği konusunda umut verici değildir. 1983 Şubat ayında ihracat değeri 1982 Şu-

bat'ına göre mutlak değer olarak gerilemiştir. Buna rağmen biz yine de % 25 oranını alalım. Bu durumda 1983 yılı ihracat değeri en fazla 6.5 milyar dolar olabilir. 1984 yılı için gereken değer ise, birinci yöntemle göre 9.743, ikinci yöntemle göre 11.251 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu durumda 1984 yılında % 8 büyüebilmek için gerekli ihracat artış yüzdesi birinci yöntemle göre % 50, ikinci yöntemle göre % 73'tür (*).

Şimdi de 1984 yılında % 8'lik büyüme için arz yönünden sınırlamalar olup olmadığını incelemek istiyorum. Ekonomi eksik kapasitede çalışmakta olduğuna göre, önce kapasite kullanımındaki artışların milli gelir üzerindeki etkisini ölçmek gerekir. Bir başka deyişle tam kapasite kullanımına gelene kadar ekonominin asgari % 8'lik bir hızda büyüebilmesi için kurulu kapasitenin yeterli olup olmadığını soruşturmalıyız. Bu soruyu cevaplamaya çalışırken başlıca yardımcı aletimiz «Potansiyel Çıktı» kavramı olacaktır. Potansiyel çıktı bir ekonominin belirli bir zamanda ulaşması mümkün azami üretim miktarıdır. İncelenen ekonominin özelliklerine veya araştırmacının niyetine göre «tam kapasite kullanılsa idi ulaşılabilecek ürün miktarı»nı veya «tam istihdam durumundaki ürün miktarı»nı temsil eder. Daha önceki açıklamalar göz önüne alınırsa, bizim «tam kapasite üretim seviyesi»ni ölçmemiz gerektiği anlaşılır.

Hesaplama yöntemi şudur (*) : Ele alınan döneme ait reel GSMH eğrisi çizilir. Bu eğrinin en yüksek iki noktasına tekabül eden yıllarda tam kapasite çalışıldığı varsayılır. Bu iki noktadan geçen doğru çizilir ve denklemi çıkarılır. Söz konusu doğru üze-

rindeki her nokta ait olduğu yılın potansiyel çıktısını verir. Eğer eğrinin en yüksek iki noktasına tekabül eden yıllarda tam kapasite çalışılmıyor ise saptanan fiili kapasite kullanım oranına göre eğri yukarı kaydırılır.

Ben 1963-1982 yıllarına ilişkin reel GSMH eğrisini çizdim. 1963'ün başlangıç yılı seçilmesinin sebebi şudur: (1) Serinin zaman aralığı yeterli uzunluktadır. (2) 1963 Planı dönemin başlangıç yılıdır. (3) Uygun eğriyi bulma (curve - fitting) açısından uygundur. Bu eğrinin en yüksek iki noktasına 1963 ve 1976 yılları tekabül etmektedir. Bu noktalardan geçen doğrunun denklemi « $13y = 111.1x + 1094.6$ »dir. Şayet bu doğruyu potansiyel çıktı doğrusu olarak kabul edersek, 1963 ve 1976 yıllarında ekonominin tam kapasitede çalışmış olduğunu varsaymış oluruz ki, bu pek gerçekçi gözükmemektedir. Çünkü İSO verilerine göre -pek güvenilir olmasa da- 1977 yılı imalat sanayi kapasite kullanım oranı % 56'dır. Reel GSMH 1976 yılında 193.3; 1977 yılında ise 203'tür. Bu veriler göz önüne alındığında, 1976 yılında ekonominin tam kapasite ile çalışmış olduğunu varsaymak gerçek dışıdır. Diğer taraftan İSO kapasite kullanım anketleri içinde -ki mevcut tek ka-

pasite kullanım anketi budur- en sağlıklı veri 1982 yılına aittir (⁷). O nedenle 1982 yılında imalat sanayinde kapasite kullanım oranı ve aynı yılın imalat sanayiı hasılası kullanılarak o yıla ait bir tam kapasite kullanım değeri elde edilmiş ve ilk doğru bu değere göre kaydırılarak denklemi « $13y = 111.1x + 1255.15$ » olan yeni bir doğru elde edilerek potansiyel çıktıyı bu doğrunun verdiği kabul edilmiştir (⁸). Bu doğruda 1982 yılı tartışız kapasite kullanım oranları kullanılmıştır. Aynı hesabı tartılı oranlara göre yaparsak (Tartılı İSO yayınlarına göre 'firma cesameti'dir ve buna göre de kapasite kullanım oranı % 66.8'dir.), elde ettiğimiz denklem « $13y = 111.1x + 1113.1$ »dir. Birinci denklemi kullanırsak ekonomi 1984 yılında tam kapasitede çalışırsa % 12.9, ikincisini kullanırsak % 8.4 büyümektedir (⁹).

Son olarak kapasite kullanımındaki artışların gerektirdiği ithalat artışlarına bakmak istiyoruz. Madde grupları itibarıyla ithalatın dağılımı «Tablo 4»de verilmiştir (¹⁰).

Kapasite kullanımı ne kadar düşükse, ithalat içinde hammaddeler payının o ölçüde yüksek olması; kapasite kullanım derecesi yükseldikçe, yatırımların payının artması bek-

TABLO 4
Madde Grupları İtibarıyla İthalatın Dağılımı
(% Olarak)

Yıllar	Toplam İthalat	Yatırım Maddeleri	Tüketilm Maddeleri	Hammaddeler
1978	100	34.4	2.9	62.7
1979	100	33.3	1.9	64.8
1980	100	21.0	2.0	77.0
1981	100	24.7	2.0	73.3

lenir. Kapasite kullanım oranı yükselmekte olduğuna göre hammadde payı olarak serinin en düşük rakamını almak gerekir. Biz ortalama oranı, % 70'i seçiyoruz. 1984 yılı için gerekli ithalat değeri birinci yöntemle göre 10.28 milyar dolar idi. Bunun % 70'i 7.1 milyar dolardır. Bu değere göre 1984 yılında gerekli ihracat artış oranını yeniden hesaplırsak % 5 buluruz. Aynı hesaplamaları ikinci yöntemin verdiği ithalat rakamı için tekrarlırsak, gerekli ihracat artış hızını % 20 olarak elde ederiz.

SONUÇ

Türkiye ekonomisinin gündemindeki acil sorun istihdam meselesidir. Bu gerçek, işadamları, hükümet yetkilileri ve iktisatçılar tarafından kabul edilmektedir. Yeni kurulan partilerin sözcüleri de, daha programları olgunlaşmadığı halde söz konusu gerçeği vurgulamaktadırlar. İstihdam sorununun çözümü yolunda atılacak ilk adım asgari % 8'lik hızla büyüme geçmektir. Bunun da ön koşulu iç talebin canlandırılmasıdır. Bu artışın biri fiyatlar genel seviyesi, diğeri üretim seviyesi üzerinde olmak üzere başlıca iki etkisi olacaktır. Bu çalışmada bunlardan ikincisinin 1984 yılındaki koşulları, birincisi sabit tutularak araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre :

- Mevcut kurulu kapasitenin tam kullanım seviyesine çıkması halinde asgari % 8.4 büyüme sağlanmaktadır.
- Bunu elde etmek için gerekli ihracat artış hızı iki ayrı yöntem denenerek araştırılmış, biri için % 5 diğeri için % 20 bulunmuştur.

- 1984'de % 8 büyümenin gerektirdiği ihracat artış hızını, kendimizi sadece kapasite kullanımındaki artışlarla sınırlamadan tespit ettiğimizde ortaya çıkan rakam, birinci yöntemle göre % 50 ikinci yöntemle göre % 73'tür.

Yukarıdaki bulgular göz önüne alındığında, iç talebin canlandırılması sonucunda, 1984 yılı için -üretim artışı anlamında- hızlı bir büyüme temposunun elde edilmesi mümkündür. Çünkü hem bunun gereği olan ihracat seviyesi ulaşılabilir bir seviyedir, hem de kurulu kapasite böyle bir performans için yeterlidir. Şu halde 1984 için hızlı büyümenin bir engeli kalmaktadır: İç talepteki canlanmanın fiyatlar genel seviyesi üzerindeki etkisi... Bu etkinin boyutları anlamlı ölçülerde olursa; (a) «enflasyon - devalüasyon - enflasyon» kısır döngüsünü hızlandırarak, (b) ihracata dönmekte olan üretimi iç piyasaya yönelterek; yukarıda verilen gerekli ihracat artış hızını değiştirir (yükseltir). Bu çalışmada söz konusu etkinin boyutları araştırılmamıştır.

Çalışmanın başlangıcında asgari hızlı büyüme oranını istihdam sorununun boyutlarını göz önüne alarak tespit etmiştik. Yine verdiğimiz bir dipnotta, milli gelir artış hızının, büyümenin -bu satırlardaki konumuz açısından daha doğru bir deyişle ekonomik performansın- ölçüsü olarak alınmasının yetersiz olduğunu belirtmiştim. Çalışmanın sonuçları bize bunu doğrulayan tipik bir durumu göstermektedir :

1984'de ekonomi % 8 hatta daha fazla büyüebilmekte (milli gelir artışı olarak), ama bunun istihdam sorununun çözümüne katkısı çok az olmaktadır. Şöyle ki söz konusu bü-

yüme, kurulu kapasitenin kullanım derecesi artırılarak elde edilmektedir. Oysa, üç yıldır işçi çıkarımı da yasak olduğundan, bu artışın istihdam etkisinin zayıf olacağını ummak normaldir. Eğer yatırımları da göz önüne alırsak –ki o zaman büyümenin istihdam artırıcı etkileri olacaktır– gerekli ihracat artış hızı, birinci yöntemle % 50, ikinci yöntemle % 73 çıkmaktadır. Bu hızları yeni ekonomi politikası sağlayabilir mi? Bunun sayısal düzeyde soruşturması zordur. Daha doğrusu yapılabilir, ama iktisadi arka planı gerçekçiliği yönünden zayıf bir ekonometrik çalışma olmaktan öteye geçemez. Böyle bir çalışmanın da bence pek faydası olmaz.

Söylediklerimi örnekle ve daha açık olarak ifade etmeye çalışayım: Yeni ekonomi politikasının ihracat sağlamaya yönelik başlıca iki aracı kur politikası ve gelirler politikasıdır. Bilindiği gibi, birincisi ile döviz kurları piyasa değerine –nasıl tespit ediliyor ise– yakın tutularak ihracat teşvik edilirken, ikincisi ile iç talebin kısılanması suretiyle iç piyasa daraltılarak ihracat âdeta zorlanmaktadır. Döviz kurları ve ihracat arasındaki ilişkiyi veren sayısal bir değer bulmak mümkündür. Logaritmik kalıplar kullanılarak ikincisinin birincisine olan esnekliği saptanabilir, ama bu hesabın arkasında iktisadi açıdan sağlam bir yaklaşım bulunmadığı ortadadır. Çünkü ele alınan serinin bir kısım yıllarında iç talep genişletilirken bir kısım yıllarında iç talep daraltılmıştır ve bu farkı şimdi sözünü ettiğimiz esneklik hesabında gözetmek mümkün değildir. Tümülle gözden uzak tutmak ise hesabın anlamını ortadan kaldırır. Ancak mevcut durum bizi böyle bir hesaplama yapamamanın verdiği sıkıntı-

dan kurtarıyor sayılır. Çünkü gelişmeler, akli başında birinin 1984 yılında asgari % 50'lik bir ihracat sıçramasını düşünemesini olanaksız kılıyor. Sonuç olarak:

- a) İç piyasadaki daralmanın, bir kısım iktisatçılara göre, sınırlarına dayanılmıştır. Böyle olmasa bile çok yaklaşıldığını varsayabiliriz. Kaldı ki sınırlı da olsa toplu sözleşmeli, grevli ve parlamentolu bir döneme geçmekte olduğumuza göre; iç talebin daha da kısılmasına karşı yeni –daha doğrusu bir süredir devre dışı kalmış– güçlerin de oyuna katılacağını göz önünde tutmak gerekir.
- b) Döviz kuru piyasa değerine yakın tutulmaktadır. Bu uygulama üç yıldır sürmektedir. Her ne kadar son aylarda serbest piyasa kuru ile resmi kur arasında bir fark doğmuşsa da, burada yapılacak düzeltmenin ihracat katkısı marjinal olacaktır. Çünkü fark fazla büyük değildir. Bu uygulama sonucunu geline nokta ise 1981'deki % 60'lık bir sıçramadan sonra % 25'lik bir seviyedir.

DİPNOTLAR

(1) Büyüme milli gelirdeki artış hızıyla ölçüldüğünden, burada da söz konusu oran kullanılmıştır. Bu, gelişmekte olan ülkeler açısından, en azından yetersiz bir kriterdir. Çünkü söz konusu ülkelerin kalkınma durumu hakkında bir bilgi vermemektedir. Bu bağlamda, mesela Prof. Akat'ın «tarım dışı kesimlerde istihdam artış hızı» kriteri bence daha uygundur. Bkz.: Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, «Alternatif Büyüme Stratejisi», İktisat Dergisi, Aralık 1982, s. 51.

(2) Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; «Türkiye'de İşsizliğin Boyutları ve Çözüm

Yolları», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Ocak 1983, s. 31.

$$^{(2)} \text{ Bu rakam } \frac{P_0 q_1}{P_0 q_0} \cdot \frac{P_1 q_1}{P_0 q_0} \text{ for-}$$

mülü ile elde olunan zımni fiyat deflato-
rünü kullanılarak elde edilmiştir.

⁽⁴⁾ Enflasyon oranı, faiz haddi ve döviz kurlarında muhtemel değişmelere dayalı bir hesaplama muhakkak ilginç ve aydınlatıcı olurdu. Ben iki nedenle bunları sabit tutarak hesaplama yaptım: (1) Olası gelişmeler konusunda gerçekçi tahminleri sayısal düzeyde yapmak, şu an için mümkün değildir. (2) Eğilim düzeyinde en iyi tahminle enflasyon oranının bir miktar düşebileceği, faiz hadleri ve döviz kurlarının daha az düşeceği umulabilir. Bu koşullarda bile ortaya çıkacak zincirleme etkilerin kısa vadede benim hesaplarımdan daha karalık bir tablo ortaya koyacağı açıktır.

⁽⁵⁾ Hesaplama döviz girdisi kaynakları arasında geleneksel bir kaleme yer verilmemiştir: Dış borçlanma... Bunun üç nedeni vardır: (1) Ekonominin borç yükü zaten oldukça artmıştır. (2) Dış borçların temini önemli ölçüde IMF, IBRD (Uluslararası Kalkınma ve Gelişme Bankası) gibi kuruluşların onayına bağlıdır. Bu kuruluşların hızlı büyümeye dayalı bir programı desteklemeleri ihtimali zayıftır, en azından kuşkuludur. (3) Nihai amaç, hızlı büyüme içerisinde kendi ken-

dini sürekli yeniden üretebilen bir ekonomidir. Borçlanmaya dayalı bir ekonominin akibeti hakkında günümüzün Meksika, Brezilya gibi deneyleri çarpıcı tarihsel örnekler sergilemektedir.

⁽⁶⁾ Arthur M. Okan'ın makalesine yazdığı ek; «Tam istihdam koşullarında ekonominin üretebileceği çıktı ne kadardır? Potansiyel milli hâsıla kavramı ve ölçülmesi, bu soruya cevap verir.» diye başlıyor. Daha sonra bir ekonomide % 4 işsizliğin normal olduğunu, bu hadde karşılık olan milli hâsılanın potansiyel çıktı sayılabileceğini belirtiyor ve potansiyel çıktının ölçülmesi için getirdiği yöntemi bu tanıma dayalı olarak geliştiriyor. Bkz.: Arthur M. Okan; «The Political Economy of Prosperity» içinde «Potential GNP: Its Measurement and Significance», W.W. Norton & Co., New York 1969. Ancak Türkiye için işsizliği esas alan bir hesaplama son derece yanıltıcı olur. Çünkü: (1) İşsizlik istatistikleri güvenilir değildir. (2) Gizli işsizlik rakamları güvenilir değildir. (3) KİT'lerde politik amaçlı istihdam vardır. (4) 12 Eylül'den sonra işçi çıkarımı yasaklanmıştır. Kaldı ki kapasite kullanımı açısından potansiyel çıktıyı bulmak isteyen bir hesabın işsizlik rakamlarına dayanması zaten doğru değildir.

Bir başka yöntem Solow'un makalesinde vardır. Solow'un burada potansiyel çıktının hesaplanması için kullandığı

114 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

formül şöyledir: $P(t) = F[J(t), N(t)]$. Burada « $N(t)$ » kullanılabilir emek girdisini, « $J(t)$ » ise -yazarın deyişle- eşdeğer sermaye stokunu (equivalent stock of capital) temsil etmektedir. Bunun değeri ise şöyle hesaplanmaktadır:

$$J(t) = \sum_{v=-\infty}^t (i-\lambda)^v B(t-v) \dot{I}(v). \quad \text{«}\lambda\text{» bir tür}$$

verimlilik katsayısıdır. « $\dot{I}(v)$ », « v » yılındaki yatırımdır. Daha sonraki « t » yılında bunun üretkenliğini sürdüren miktarı « $B(t-v)$ »dir. Bkz.: Robert M. Solow; «Technical Progress, Capital Formation and Economic Growth», American Economic Review, May 1962. Mevcut sermaye stokunun tamamıyla kullanılması halinde elde olunacak ürünü esas alan böyle bir potansiyel çıktı hesabını Türkiye'deki verilerle yapmaya imkân olmadığı açıktır. O nedenle bu yazıda kullanılan yöntemle başvurulmuştur.

(7) Bu, hem kapsam hem de ayrıntı olarak böyledir. Ayrıca anketi sürdüren yetkililer şifahen bunu ifade etmişlerdir.

(8) Hesaplama yapılırken kapasite kullanım oranı toplam GSMH'ya değil, yalnız imalat sanayii hâsılasına uygulanıyordu. Toplam GSMH üzerindeki etkisi bu yolla meydana gelmektedir.

(9) Çalışmanın başında büyüme hızını, istihdam problemini esas olarak bulmuştuk. Bu durumda kapasite kullanımındaki artış ile istihdamdaki artış arasında ne ölçüde bir ilişki olduğunun soruşturulması gerekiyor. Bunu yapabilmek için yeterli uzunlukta bir kapasite kullanım oranları serisine sahip olmak gerekir. Öyle olsa idi aradaki ilişkiye alt sayısal bir değere ulaşılabilirdi. Ancak bilindiği gibi elimizde 1977'den başlayan bir imalat sanayii kapasite kullanım serisinden başkası yoktur. 1977-83 arası ise istatistik bakımından yeterli bir zaman aralığı değildir. Zaten bu sürenin 1980'den sonraki bölümünde işçi çıkarımı yasaklanmıştı. Tüm bunlara ek olarak İSO anketlerindeki kapasite kullanım derecele-

rinin ne olduğu sorusu açık değildir. Anket formlarında bir ölçüt veya tanım verilmemiştir. O nedenle her işletme kendi anladığı kapasite kullanım ölçüsüne göre cevap vermektedir. Bu durum anket sonuçlarının, mesela istihdam durumu açısından yorumlanmasını imkânsız kılmaktadır. Bununla birlikte 1980'den beri işçi çıkarımı da yasak olduğuna göre, kapasite kullanımındaki artış ile istihdam artışı arasındaki ilişkinin, mevcut koşullarda pek sıkı olmadığını düşünebiliriz.

(10) DİE dış ticaret istatistikleri madde grupları itibarıyla ithalat dağılımını 1978 yılından itibaren verdiği için serli dört yıllıktır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1984 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır :

Arka kapak	: 30.000.— TL.
Ön kapak içi	: 22.500.— TL.
Arka kapak içi	: 20.000.— TL.
Tam sayfa	: 15.000.— TL.
Yarım sayfa	: 10.000.— TL.
Çeyrek sayfa	: 5.000.— TL.
Renk farkı	: 7.500.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

İşiniz dış ticaret ise DİŞBANK'A danışınız...

Dış ticaret bankacılığı uzmanlık ister.

Dışbank, dış işlemlerde tam yetkili şubeleriyle, dünyanın on büyük bankalarında eğitim görmüş uzman kadrosuyla, geniş muhabirlik ilişkileriyle ve dış finansman olanaklarıyla, tüm dış ticaret sorunlarınızda danışmanınız, yardımcınızdır.

Dışbank, dış ticaret işlemlerinde uzmandır.

DİŞBANK
Türk Dış Ticaret
Bankası
"çıkış yolu"

Sermaye Piyasası

ÖMER OKTAV

Uluslararası Tahviller

Uluslararası Tahvil Nedir?

ULUSLARARASI sermaye piyasasında önemli bir yer tutan uluslararası tahviller konusunun Türkiye'de de ele alınması, hiç değilse bilinmesi gereği vardır. Ülkemizde pek tanınmayan bu kavramın öncelikle ne olduğunu açıklamaya çalışalım. Genel bir deyişle uluslararası tahvilleri «Kendilerini ihraç eden kuruluşun bulunduğu ülke dışında satılan bir menkul kıymet türü.» olarak tanımlayabiliriz. Uluslararası tahvilleri kendi içerisinde Eurobonds ve Foreign Bonds (Yabancı Tahviller) olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bu genel tanımlamadan sonra kavramın tarihi gelişimi ve özellikleri üzerinde durmakta yarar vardır.

Uluslararası Tahvillerin Tarihi Gelişimi

Uluslararası tahvil yeni bir kavram değildir. 19'uncu yüzyıldan beri uygulama alanı bulmuş ve bu yıllar-

da özellikle Avrupa kıtasında kullanılmıştır. 19'uncu yüzyılın ekonomik koşulları yatırımcılara büyük tasarruf imkânı sağlarken, finans kuruluşlarına da uluslararası alanda menkul kıymet ihracı için müsait ortam yaratmıştır. Bu yüzyılda uluslararası tahvil piyasasının merkezleri Londra, Paris, Berlin ve daha sonraları da New York olmuştur. Hollanda, Belçika, İsviçre ve İsveç gibi küçük ülkelerde tahvil piyasasına ilgi gösteren yatırımcı gruplar oluşmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sırasında uluslararası tahvil piyasasında ortaya çıkan durgunluktan sonra 1920'lerde Amerika'da görülen ekonomik gelişme, yabancı sermayeyi bu ülkeye çekti. Ancak 1929 yılında Amerika'da yaşanan ekonomik kriz, uluslararası tahvil piyasasını da etkiledi. Sayısız iflaslar ve kayıplarla sonuçlanan yatırımlar birbirini izledi. Bu hal İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam etti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yeniden uluslararası tah-

vil piyasası hareketlenmeye başladı. Belçika, Hollanda, İngiltere, Batı Almanya ve İsviçre bu dönemde uluslararası tahvil ihraç eden ülkeler arasında sayılabilir.

Zamanla Amerikan Doları, uluslararası para piyasasında İngiliz Pound'unun yerine geçerken, uluslararası tahvil piyasasında da New York, Londra'nın yerini almıştır. Doların uluslararası para piyasasında kazandığı öneme paralel olarak, Amerikan pazarlarının açıklığı ve kârlılığı Avrupalı kuruluşları bu pazarlara yöneltti.

Doların kazandığı önem, uluslararası tahvil piyasasında da kendisini gösterdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1969 yılına kadar olan dönem zarfında çıkarılan uluslararası tahvilin büyük bir çoğunluğu dolara dayalı olarak ihraç edilmiştir. 1969 yılında doların uluslararası para piyasalarında geçirdiği sarsıntı, Alman Markı'na dayalı uluslararası tahvillerin geniş çapta ihracı sonucunu doğurdu. 1973-1974 yıllarında dünya ekonomisindeki durgunluğa paralel olarak, uluslararası tahvil piyasası da tarihinin en kötü yıllarını yaşadı. Daha sonraki yıllarda ve özellikle 1979-1980 yıllarında uluslararası tahvil piyasası yeniden canlanarak uluslararası finans sahasında tekrar önemli bir yer aldı.

Uluslararası Tahvillerin Özellikleri

Uluslararası tahviller yatırımcılara ve ihraç eden kuruluşlara değişik biçimlerde, vadelerde ve para birimlerinde yatırım yapmak olanağı sağlar. Gerek yatırımcılar gerekse ihracatçılar, ülke içi müdahalelerden sıyrılarak uluslararası tahvil piyasası-

na bağımsız bir şekilde katılmak imkânına sahip olurlar.

Uluslararası tahvil pazarları dünyada sermayenin dağılımında önemli bir rol oynayarak, ekonomik olduğu kadar politik önem de arz etmektedir. Her yıl 35 - 40 milyar dolar değerinde uluslararası tahvil piyasaya sürülmektedir. Bu durum da göstermektedir ki, sadece yatırımcı ve ihracatçılar değil, uluslararası finans hareketleri ile ilgili herkes konu ile ilgilenmek zorundadır.

1976-1980 yılları arasındaki 5 yıl zarfında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kamu ve özel kuruluşlarının katkıları ile ihraç edilen toplam uluslararası tahvil miktarı yaklaşık 170 milyar doları bulmuştur. Bu rakam dahi başlıbaşına konunun önemini ifade etmeye yeterlidir.

Uluslararası tahviller yatırımcılara geniş bir hareket alanı bırakır. Bunun sonucunda değişir faizli tahviller, hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller gibi özel tahvil çeşitleri çıkarılarak, yatırımcılara klasik tahvillerin sağladığından farklı gelir imkânları da yaratılmaktadır. İhracatçı kuruluşlar için bu tür tahviller dünya çapında geniş bir pazar oluşturmaktadır. Bu olanak, kuruluşları her yıl bu sahada geniş çapta faaliyet göstermeye itmektedir.

Bu tür tahvillere yatırım yapan ferdi yatırımcılar, genellikle değişik para birimleri ile faiz geliri ya da ana para artışı sağlamak isteyen kişilerdir. Sermaye piyasasının fazla gelişmediği ülkelerin yatırımcıları da bu tür tahvillere rağbet etmektedirler. Avrupa'da İtalya'ya, İsviçre'ye, Fransa'ya ve Belçika ülkelerine mensup ferdi yatırımcıların bu tür tahvillere

büyük ilgi gösterdiklerini söyleyebiliriz.

Ferdi yatırımcıların yanında finans kuruluşları da yatırımcılar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Merkez bankaları, son 5 yıl zarfında bu sahada önemli yatırımlar yapmışlardır. Uluslararası mali kurumlar, sigorta ve yatırım fonları, çokuluslu şirketler yatırımcı kurumlar arasındadır.

Yatırımcıları etkileyen başlıca unsurlar arasında uluslararası tahvillerin çıkarıldıkları para birimi, vade, sağlanan gelir olanakları, ihraç ve satış miktarı gibi faktörleri sayabiliriz. Uluslararası tahviller bu özellikleri ile yatırımcıların talebini çekebilmektedir.

Bu tür tahvilleri ihraç eden gruplar da oldukça çeşitlilik arz ederler. Hükümetler, kendi adlarına ya da örneğin maliye bakanlıkları veya merkez bankaları adına uluslararası tahvil ihraç ettikleri gibi, devlet kontrolünde olan kuruluşları vasıtası ile de bu yola başvurabilmektedirler.

Bir diğer ihracatçı grup ise uluslararası ya da devletler üstü teşkilatlardır. Örneğin Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, AET, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Yatırım Bankası bu grup içerisinde sayılabilir. Bunun dışında özel sektöre dahil bankalar ve ticari ortaklıklar da sık sık uluslararası tahvil ihraç etmektedirler.

İhraç prosedürü bakımından Avrupa ve Amerikan sistemleri arasında çok büyük farklılık arz etmeyen uluslararası tahviller, hisse senetleri ile değiştirilebilir olarak da ihraç edilebilirler. Böylelikle tahvil sahibinin uluslararası tahvilini hisse senedi ile

değiştirerek normal bir tahvilin kendisine sağlayacağı faiz gelirin üzerinde spekülatif bir kazanç sağlamak imkânı da, tahvil sahibine sağlanmış olmaktadır.

Bu tür tahviller ikinci piyasada da tedavül etmek imkânına sahiptirler. Taşdıkları faiz oranı, çıkarıldıkları para birimi, tahvil ve teknik özellikleri ile ikinci piyasada değer kazanmakta ve devredilmek imkânına sahip olmaktadır. İkinci piyasada bu tür tahvilleri devralan gruplar içerisinde yine ferdi yatırımcılar yanında aracilar ve profesyonel kuruluşlar da yer almaktadır.

Ana hatları ile kısaca açıklamaya çalıştığımız uluslararası tahvil, sermaye piyasasının canlandırılması amaçlanan ülkemizde de incelenmesi ve üzerinde durulması gerekli bir kavramdır.

KEMAL KURDAS
Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu
ES YAYINLARI

1955-1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

***
Hatılatutum ve politikalara doğru cevapların bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi : Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcımızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

1983'ün son üç aylık döneminin ilk ayında belirlenen ekonomik durum; kamu ve özel yatırımların 1982'nin aynı dönemine nazaran gerilediğini, fiyat artışlarının beklenilenden fazla olduğunu ve mali bakımdan zor durumda bulunan firmaların bu durumdan kurtulmalarına, ümit olmadığını göstermektedir.

1983 Ekim ayında görülen diğer bir manzara da, beklenen acil ve önemli ekonomik kararların 6 Kasım seçimlerinden sonraya ertelenmesidir. Yüksek Hakem Kurulu'nun 1 Kasım 1983'ten itibaren işçi ücretlerine ayda 3.000.— TL. brüt ek zam yapılması kararı böyle bir erteleme eğiliminin her alanda olmadığını göstermektedir.

Geçtiğimiz dönemde ekonomi ile ilgili olarak alınan kararlarda ve çıkarılan yeni mevzuatta ağırlığın mali ve sosyal konularda olduğu söylenebilir. Aşağıda geçtiğimiz ayın ekonomik gelişmeleri kısaca açıklanmaktadır.

Amortisman Nispetleri Yeniden Düzenlendi

18 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (sıra No. 153) ile, amortisman konusuna giren iktisadi kıymetlerin tabi tutulacakları oranlar genellikle mükellef lehine olarak yeniden düzenlenmiş ve ayrıca Maliye Bakanlığı'nca hazırlanarak 1.1.1983 tarihinden itibaren iktisap edilen iktisadi kıymetlere uygulanacak olan nispetler liste halinde açıklanmıştır.

Ancak, listede yer almayan ve amortisman konusuna giren iktisadi kıymetler için % 25 nispetini aşmamak şartıyla mükelleflerce serbestçe tespit olunacak nispetler üzerinden amortisman ayrılacaktır.

Diğer taraftan, mükerrer 315'inci maddenin 2 numaralı bendinde yapılan değişiklikle, azalan bakiyeler usulünde amortisman nispetinin üst sınırı % 50'ye çıkarılmış olduğundan, 1.1.1983 tarihinden sonra iktisap edilen iktisadi kıymetler için bu usulü tercih eden mükelleflerin, belirtilen nispeti aşmamak üzere normal amortisman nispetinin iki katını uygulamaları mümkün bulunmaktadır.

1.1.1983 tarihinden önce iktisap edilmiş olan iktisadi kıymetler hakkında ise Vergi Usul Kanunu'nun değişiklikten önceki hükümlerine ve 55, 107 ve 132 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'ne göre işlem yapılmasına devam olunacaktır.

Ödünç Para Verme İşleri Kanunu Değişti

6.10.1983 tarihinde yayınlanan 90 no. lu Kanun Hükmünde Kararname, Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nu yeniden düzenleyerek borç verenlerin Maliye Bakanlığı'ndan belge almaları ve bu belgede belirtilen sermayeleri ile ihtiyatlarının toplamından fazla borç verememeleri ilkesini getirmektedir. Borç vereni «faizden para kazanmak amacıyla ödünç para verme işleriyle uğraşan ve kendilerine izin belgesi verilen gerçek ve tüzel kişiler» olarak tanımlayan Kanun Hükmündeki Kararnameye göre; borç verenler, «mevduat toplayamayacakları gibi, her ne ad altında olursa olsun tahvil ve benzeri borçlanmaya yönelik menkul kıymet ihrac edemeyeceklerdir.

Merkez Bankası Kanunu'ndaki Değişiklikler

6 Ekim 1983'te yayınlanan 92 no. lu Kanun Hükmünde Kararname ile Merkez Bankası Kanunu'nun bazı maddeleri, yeni bankalar düzenlemesiyle uyumlu duruma getirildi. Merkez Bankası'nın görev ve yetkilerine yapılan eklere göre; Merkez Bankası yetkileri arasına, «ilgili mevzuat ve hükümetçe alınacak kararlar çerçevesinde borsada döviz ve kıymetli maden rezervlerini, ülke ekonomisine uygun şekilde yönetmek» de alınmıştır. Merkez Bankası, bundan böyle borsada döviz ve kıymetli madenler üzerinde işlem de yapabilecektir.

Menkul Kıymetler Borsası Kanunu Değişti

Mali sistemin düzenlenmesi hakkındaki yetki kanununa dayalı olarak Bakanlar Kurulu'na kabul edilen ve 6 Ekim 1983'te yayınlanan 91 no. lu Kanun Hükmünde Kararname, 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu'nu yürürlükten kaldırmaktadır. Yeni düzenlemeyle, menkul kıymetler borsalarının kuruluş ve çalışma esasları hakkında Sermaye Piyasası Kurulu'na geniş yetkiler verilerek daha önce Bakanlar Kurulu kararıyla kurulabilen menkul kıymetler borsalarının, Sermaye Piyasası Kurulu'nun önerisi üzerine Maliye Bakanlığı'na kurulmasına imkân sağlanmıştır.

Merkez Bankası'nın Döviz Hava'le İşlemleri

Merkez Bankası'nın 27 ve 28 Eylül tarihlerinde iki ayrı «talimat» ile bankalara duyurduğu yeni ilkelere göre, bundan böyle telegrafik döviz devir işlemleri bağlantı tarihini izleyen ikinci işgününde yapılması kararlaştırılmıştır. Bankalar, bundan böyle Merkez Bankası'ndan efektif alımlarını alımın gerçekleştiği günkü «efektif satış kuru»na göre yapabileceklerdir.

Merkez Bankası, efektif döviz işlemleri konusunda bankalara gönderdiği ikinci talimatta ise; «bankaların efektif almak üzere Merkez Bankası şubelerine yaptığı başvurularda efektif taleplerini bundan böyle idari merkezi Banker İşlemleri Müdürlüğü'ne yapılmasını» istemiştir.

Bankalar Hakkında 70 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye İlişkin İki Tebliğ

24 Eylül 1983 günü yayınlanan 4 no. lu Tebliğ, bankaların ayırdıkları kanuni yedek akçeler karşılığı Devlet Tahvili hesaplarının tabi olacakları şartlar ile uygulama esaslarına ait açıklamalar getirmektedir.

13 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 5 no.lu Tebliğ ise, mevduatın tanımını yaparak, bazı gazetelerin doğrudan veya pazarlama firmaları vasıtasıyla eşya veya mesken ikramiyeleri düzenlediklerini belirtmekte ve bu tür kampanyaların 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin hükümlerine aykırı olduklarını açıklamaktadır. Bu açıklamaya göre daha önce başlatılmış olan gazete kampanyalarının tasfiyesi gerekmektedir.

Ancak, malın bizatihi üreticisi veya üretici firmanın tek satıcısı olan pazarlama şirketi tarafından, müşteriye, siparişinden teslimine kadarki dönemde mal bedeline mahsuben peşin tahsil edilen paralar mevduat niteliğinde olmadığından, 1982 yılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 13.üncü maddesi kapsamında değildir.

Tasarrufları Koruma Fonu

14 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararıyla, tasfiye halinde bankerlerin borçları ile ilgili olarak teşkil olunan «Tasarrufları Koruma Fonu»nun idaresinin Türkiye Emlak Kredi Bankası'na verildiği açıklanmaktadır.

Bu karar ayrıca, tasfiye halindeki bankerlerden alacaklı olanlar adına 200.000.— TL'ye kadar mevduat hesabı açılması imkânını getirmekte ve bu hususta yapılacak işlemleri tespit etmektedir.

Üç Banka Ziraat Bankası'na Devrediliyor

Bir süre önce Maliye Bakanlığı tarafından hesaplarına ve yönetimine el konulan Hisarbank, Orta Doğu İktisat Bankası ve İstanbul Bankası'nın, borç ve alacaklarıyla birlikte T.C. Ziraat Bankası'na devredileceği anlaşılmaktadır.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun gündeminde olan bu devir işleminin, Merkez Bankası'nın 90 milyar lira tutarındaki avansı ile gerçekleşmesi beklenmektedir. Her üç bankanın aslında bankacılık fonksiyonu kalmadığından, tasfiye edilmeleri de bahis konusudur.

Türkiye - İran Ekonomik Anlaşması

Türk ve İran yetkililerinin ekonomik, sınai ve teknik işbirliğine ilişkin toplantıların 1984 yılında da devam edeceği anlaşılmaktadır. Bununla beraber 1983 - 1984 yıl ortası itibarıyla 1 milyar doları aşan değerde ihracat yapılması ile ilgili anlaşma 17 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış bulunmaktadır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) Hakkında 60 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Değiştirildi

11.4.1983 tarihli ve 60 no.lu Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden düzenlenen Kamu İktisadi Teşekkülleriyle ilgili hükümler, 22 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2929 sayılı Kanun'la değiştirilmiştir.

Ayrıca KİK'lerin, müesseselerin ve bağlı ortaklıkların organlarının teşekkülü ile bunların bu kanuna uygun olarak hukuken oluşmaları ve ana sözleşmelerle ilgili 21.7.1983 tarihli ve 73 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin değişikliği de 2929 sayılı Kanun'da yer almaktadır.

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu Yayınlandı

20 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2925 sayılı Kanun'la tarım işçileri sosyal sigorta kapsamına alınmıştır. Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanları sosyal sigorta kapsamına alan 2926 sayılı Kanun da 20 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu Kanun'un uygulaması, 2.9.1971'de 1479 sayılı Kanun'la kurulmuş bulunan «Bağ - Kur» tarafından yapılacaktır.

Yukarıda bahsi geçen her iki Kanun 10 Ocak 1984'te yürürlüğe girecektir.

Bağ - Kur Sigortalılarının Basamak Göstergeleri Değişti

20 Ekim 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2929 sayılı Kanun; Bağ - Kur sigortalılarının yeni basamak göstergeleri ile malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası aylıklarının hesabında 1984 takvim yılı için tespit edilen basamak göstergelerini kapsamaktadır.

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir. İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın. Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

Dış Temsilcilikler ve İrtibat Büroları

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg, Stuttgart,
Hannover.

AKBANK
"Güveninizin eseri"

pencerenizdeki tasarruf hesabı

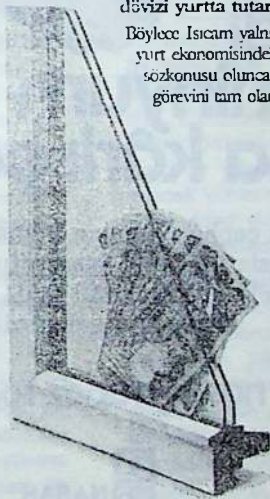
Para biriktirmek iyi şeydir.
Ama para yalnız üstüste konularak biriktinilmez.
Isıcam da insanın para biriktirmesini sağlar.
Isıyı odakta tutar.

Dengeli bir yalıtım harcaması sağlar.
Isıcamla evde oturan kişi bilir ki
yalıtıma verdiği para
harcadığı ısıyı tam karşılığdır.

Isıcam tasarrufun ta kendisidir.
Ne yalıtım boş gider, ne de para.

Bu arada boş gitmeyen birşey daha vardır.
Ülke ekonomisinin petrol gereksinmesi için
yurt dışına ödenen dövizler.
İn küçük evden başlayarak en büyük binaya kadar
Isıcamla donatılan yapılar ısıyı odada,
dövizini yurttan tutarlar.

Böylece Isıcam yalnız evlerdeki tasarruf değil,
yurt ekonomisindeki tasarruf da
sözkonusu olunca
görevini tam olarak yapar.

ISICAM SİSTEMİ NEDİR ?

Isıcam, iki cam panonun araya bir metal çubukla konularak
sızdırmaz özel ağırlıklı duşu ile bağlanmasından meydana gelir.
Metal ara çubukları için, hava boşluğunun devamlı kuru
kalması için özel nem emici bir maddeyle donatılmıştır.
İçerde kalan kuru hava boşluğu Isıcam'ı yalıtımını sağlar.

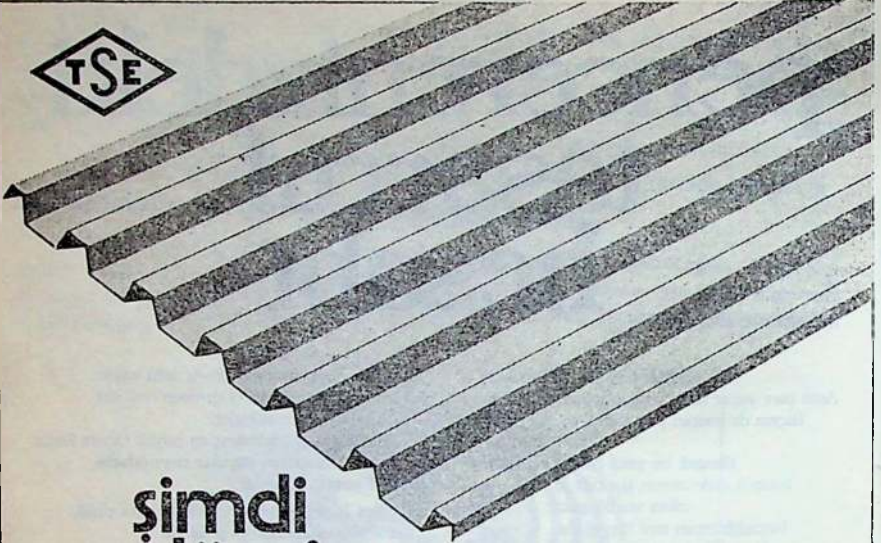

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytım Han, Şişli - İstanbul Tel: 146 1130 (6 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişli ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004

NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Eğilidere Cad. No: 48 Mecidiyeküy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

İşsizlik Denen Günümüz Hastalığına Avrupa'dan Yeni Reçete: ESNEK EMEKLİLİK

HALİLHAN DOSTAL

ZAMAN gelir modern tekniklere ve yoğun çalışmalara karşın, tıp ilmi dahi sonuca ulaşamaz. Öyle hastalıklar vardır ki, bünyeye girdikten ve hele teşhisinde geç kalındığı veya yanlış, yetersiz tedavi metodları uygulandığı zaman yenilmesi zorlaşır, hatta olanaksız hale gelir. Bu aşamada yapılan şey, çoğu kez hastayı oyalamak ya da benzer vakaların tekrarında başarı sağlamak için hasta üzerinde yeni reçeteler denenmekten öteye gidemez.

İşte bu yönüyle ülke ekonomilerini bir an olsun insan anatomisine benzetmek mümkündür. Mikrop, bir kere bünyeye girmeye görsün. Tüm uğraşlara karşın, kurtuluş şansı ya çok zayıftır, ya da yoktur. Son yıllarda, özellikle 70'ler sonrası dönemde kendilerinden devamlı söz ettiren, kronik halen gelen ve dereceleri ülke ekonomilerine göre değişiklik gösteren «enflasyon» ve «işsizlik» adlı hastalıklara, uygulanan ve halen aranan tüm reçetelere rağmen henüz bir çare bulunamadı.

İsimlerinden hemen tanıdığınız bu hastalıkların birbirlerinin tamamlayıcısı ve hatta yapısal akrabalığı

nedeniyle sorun giderek büyümekte, çözümü de güçleşmektedir. Çünkü enflasyon içinde «durgunluk» süreklilik kazanmakta, işsizlik durmadan tırmanmaktadır. Enflasyon ve işsizliğe karşı aynı zaman ve yöntemlerle başarılı bir savaşım verilememektedir. Enflasyonla savaşımada yararlı olan yöntemler işsizliği artırmakta, işsizlikle savaşımada başarı sağlayabilecek yöntem ve araçlar ise enflasyonu daha da hızlandırmakta, hatta körüklemektedir.

Bugün tüm ülkelerde enflasyon, ekonomik durgunluk ve işsizlik bir arada gözlenmektedir. Gerçi enflasyon oranı 1980'lerdeki ateşli dönemini yitirmiş ve aşağı doğru çekilmesinde kısmen de olsa başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Ancak bulunduğu noktadaki yüksekliği de bilinmektedir. Ne var ki, işsizliğin boyutları her geçen gün genişlemekte ve sosyo-ekonomik sorunlar içinde ağırlık kazanmaktadır. Bilindiği üzere, işsizlik, hem kişi, hem de toplum açısından son derece tehlikeli bir hastalıktır. Yaygın ve sürekli bir nitelik kazandığı zaman, madde ve moral bakımından enflasyon kadar yıkıcı olur

ve sosyal barış için büyük sakıncalarla dolu bir toplumsal ortam yaratır⁽¹⁾.

Avrupa kaynaklı ekonomi doktroları, ortaklaşa çare üretme merkezi olan «Avrupa Komisyonu'nda», baş hastalık olan işsizliğe deva bulmak üzere bir araya geldiler ve etkinlik derecesi henüz tartışılan yeni reçetelerini kaleme aldılar: «Esnek Emeklilik».

Çalışmayı iki bölümde incelemeyi uygun gördük. İlk aşamada, hastalığın günümüzdeki yaygınlığını ana hatları ile ele alacak, daha sonra yeni reçeteyi tanıtmaya çalışacağız.

Batı'da İşsizlik

Bugün işsizlik sadece «Az Gelişmiş» veya «Gelişmekte olan Ülkelerin» sorunu olmaktan çıkmış, endüstrileşmiş ülkelerde dahi ciddi rahatsızlıklara sebebiyet veren bir görünüm kazanmıştır. İlgililer vermiş oldukları beyanatlarda, günümüzde işsizliğin zaman zaman yüzyılımız başında yaşanan buhranı geride bıraktığını vurgulamaktan kendilerini alamışlardır.

Nitekim eldeki veriler hiç de iç açıcı değildir. Zira «Tablo 1»e bakıldığı zaman, Japonya ve kısmen de olsa Yunanistan dışındaki tüm ülkelerde işsizliğin büyük bir tempo ile artış gösterdiği dikkati çeker. Bu olumsuz gelişme, AET düzeyinde yapılan bir çalışmada da açıkça görülüyor⁽²⁾. AET ülkelerinde 1971-1980

döneminde yüzde 4.19 olan işsizlik oranının, 1982 yılında yüzde 8.78 oranına ulaştığı; 1971-1980 döneminde F. Almanya'da yüzde 2.8 olan işsizlik oranının 1982'de yüzde 6.5'e, Fransa'da yüzde 3.8'den yüzden 8.2'ye ve İtalya'da yüzde 6'dan yüzde 9.5'e yükseldiği belirtiliyor.

Bir başka araştırmaya göre⁽³⁾, 1983 Ocak ayı sonunda, AET iş bulma kurumlarının kayıtlarındaki işsiz kişilerin sayısının 12.3 milyona, işsizlik oranında sivil işgücünün yüzde 11.1'e eriştiği belirlendi. Ocak 1982 ile karşılaştırıldığında, işsizliğin genelde yüzde 15 oranında arttığı gerçeği böylelikle kuvvet kazanmakta. Artış oranları; Hollanda'da yüzde 15 şeklinde gerçekleşti. En düşük artışlar yüzde 3.4 ve yüzde 4.7 ile Danimarka ve Fransa'da kaydedildi.

İşsizler topluluğunun büyük bir

TABLE 1

Seçilmiş Ülkelerde İşsizlik Oranları

Ülkeler	1980	1981	1982	1983
A.B.D. (1)	7.2	7.6	9.5	10.0
Japonya (1)	2.0	2.2	2.2	2.3
F. Almanya (1)	3.4	4.8	6.5	7.0
Fransa (1)	6.3	7.4	8.2	8.2
İngiltere (1)	7.0	10.6	12.0	12.2
İtalya (1)	7.6	8.5	9.5	10.0
Kanada (1)	7.5	7.5	10.0	10.0
Belçika (2)	3.4	4.8	6.9	8.3 (3)
Danimarka (2)	6.1	8.1	9.1	9.2 (3)
Hollanda (2)	4.7	7.5	10.4	13.1 (2)
İrlanda (2)	8.3	10.3	12.1	14.0 (3)
Yunanistan (2)	2.8	3.1	3.8	4.0 (3)

Kaynak: (1) OECD, Economic Outlook; (2) Avrupa Dergisi, Aralık, Ocak ve Şubat 1983; (3) Bugün uygulanan ya da ileride uygulanması düşünülen politikaların temelinde Komisyon'un çeşitli bölümleri tarafından yapılan kesin olmayan hesaplar.

(1) EYA - Databank; «İşsizlik Sorunu ve Türkiye'de İşsizlik», Konjonktür Raporu 5, 1-15 Ağustos 1983, İstanbul.

(2) EYA - Databank, adı geçen rapor.

(3) Avrupa Topluluğu Komisyonu Enformasyon Temsilciliği, «Avrupa Dergisi», sayı 79, Mart 1983, s. 2, Ankara.

çoğunluğunu (yüzde 22) 18-25 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Toplulukça yapılan hesaplara göre, halen işsiz olan genç sayısının 4.5 milyon dolaylarında olduğu tahmin edilmekte. Aynı çalışmaya göre, beş gençten ancak biri iş sahibi olabilmekte. Bu oranın İtalya ve Belçika'da üçte bir nispetine kadar tırmandığı dikkati çekmekte. İlgililer bu durumun, nüfus patlaması ve eğitim eksikliği gibi demografik nedenlerin yanı sıra, gençlerin genelde çalışma isteksizliklerine ve buldukları işleri beğenmemelerine bağlıyorlar. Nitekim yapılan anketler sonucu; gençlerin, orta yaş sınıfından çok daha kısa sürede iş değiştirdikleri doğrulanmış. Bu tür gelişmeler, haliyle işverenlerin daha az sayıda gence kapılarını açmalarına neden olmaktadır.

Avrupa ülkelerinde istihdamın sektörel dağılımında yüzde 56 ile «hizmetler» ilk sırayı almakta. Hizmetleri sırasıyla, yüzde 38 ile «sanayi», yüzde 7.2 ile «tarım» izlemekte. A.B.D.'de hizmetler sektöründe istihdam edilenler toplam payın yüzde 70'ini ellerinde bulunduruyorlar. Yoğunluk; ticaret, turizm, ulaşım - haberleşme, banka ve sigortacılık sahalarında görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda hizmetlerin, sektörel dağılımında daha da yüksek bir paya sahip olması bekleniyor.

Öte yandan, işsizlik, özellikle Batı ülkelerinde kökleşmiş kurum hüviyeti arzeden «Sosyal Güvenlik Kurum»larının gelirlerinde de belirgin bir azalmaya yol açmaktadır. Nitekim aidat ve vergi olarak kaydedilen miktarlar, işsizlik yardımları için ayrılan tutarların zaman zaman üzerine çıkmakta, ilgili kurumları çaresizlik içine sürüklemektedir. 1983 yılı başında yapılan hesaplamalara göre, iş-

sizlik fonları açığı büyük artışlar kaydederek, Belçika'da 88 milyar, Fransa'da 25 milyar frank gibi küçümsemeyecek rakamlara ulaşmıştır.

Türkiye'de İşsizliğin Boyut ve Çeşitliliği

Ülkemizde de işsizlik artık büyük boyutlara erişerek, her geçen gün çözümlü zorlaşan bir sorun haline gelmiştir. Nitekim daha 1978 yılında yüzde 12.7 olan işsizlik oranı, 1982'de yüzde 18.2 gibi dış ülkelerle mukayese edilemez bir düzeye erişmiştir (Tablo 2). Aynı olumsuz gelişmeyi mutlak rakamlarla da ifade etmek olasıdır. 1978'de 2.1 milyon olan yurt içi toplam işgücü fazlası, 1982 yılında 3.5 milyonun üzerine çıkmıştır. Ancak ülkemizde işsizlik oranı ve işsiz sayısının daha fazla olabileceği endişesi yaygındır. Gelişmekte olan bir ekonomi olarak Türkiye'de öteden beri işsizliğin her türlü sınırlı ve yaygın olarak rastlamak olasıdır.

«Belirli bir üretimin elde edilmesi için belirli bir teknolojiye çalışması gerekli olanların sayısından fazla olarak üretime katılanlar» şeklinde tanımlayabileceğimiz «gizli işsizlik» ve «ekonomik yapı ile ilgili olarak belirli çalışma kollarında (tarım, inşaat, turizm...) iklim şartları ve ülkenin geleneklerine göre değişiklik arzeden sürelerde, geçici ve yaygın olarak çalışmamak» şeklinde belirtilen «mevsimlik işsizlik»in toplam içindeki

---

◆ Dağ ne kadar yüce olsa, yol onun üstünden aşar.

Türk Atasözü

◆ Başbaşa vermeyince taş yerinden kalkmaz.

Türk Atasözü

---

payı geniş ölçülüdür. Yapılan iyimser hesaplamalara göre, ülkemizde, çalışanlar içinde yüzde 7 oranında gizli işsiz olduğu tahmin edilmektedir.

Öte yandan işsizlik sigortasının olmaması ve fiilen çalışanların tamamının sosyal güvenlik kurumlarında yer almamasından ötürü, işsizler sayısını tam ve doğru olarak hesaplayabilmenin imkânı yoktur.

Çalışabilir nüfusun tamamının iş aradığı kabul edilemez. Bu nedenle çalışmak isteyen nüfus yerine fiilen üretimde bulunmak isteyen nüfustan söz etmek gerekecektir. Nitekim, çalışabilir nüfus içerisinde; henüz eğitim hizmeti alanlar, hasta ve asker-

ler, ev kadınları, hükümlü ve tutuklular bulunabileceği gibi; ekonomiden payını ücret yerine kâr, faiz ve rant adı altında alan kitleyi de devre dışı bırakmamak gerekecektir.

İçinde bulunduğumuz şartların devamı halinde işsizlik konusundaki olumsuz gelişmelerin gelecekte de yaşanabileceğini doğrulayan bir başka kanıt, her geçen yıl İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK)'na başvuran işsiz vatandaşlarımızın sayıflamakta olmasıdır. Çok değil daha 10 yıl öncesinde kuruma başvuran 100 işsizden yaklaşık 70'ine iş imkânı yaratılırken, bugün için işe yerleştirilebilen başvuru sa-

TABLO 2
Türkiye'de İşgücü ve Sektörel İstihdamı

	1978	1979	1980	1981	1982
A — İşgücü					
— Sivil işgücü arzı	16.640.1	16.905.2	17.182.6	17.621.0	18.081.3
— Sivil işgücü talebi	15.249.3	15.238.6	15.231.3	15.367.9	15.457.0
— Tarımdışı işgücü fazlası	1.390.8	1.666.6	1.951.3	2.253.1	2.624.3
— Tarımsal işgücü fazlası	720.0	700.0	700.0	700.0	665.0
— Yurtiçi toplam işgücü fazlası	2.110.8	2.366.6	2.651.3	2.953.1	3.565.9
— Yurtiçi toplam işgücü fazlası oranı	12.69	14.00	15.43	16.88	18.20
— İşgücü fazlası oranı (tarımdaki gizli işsizler hariç)	8.35	9.85	11.35	12.78	14.51
B — Sektörel İstihdam					
— Tarım (gizli işsiz dahil)	9.537.2	9.528.6	9.520.0	9.511.5	9.450.9
— Madencilik	120.2	112.8	124.2	126.0	121.3
— İmalat	1.609.6	1.571.5	1.547.7	1.593.5	1.619.0
— Enerji, Gaz ve Su	96.6	99.6	98.9	102.4	110.0
— İnşaat	562.1	577.6	580.6	582.1	584.4
— Ulaştırma	500.0	492.2	480.2	491.1	497.2
— Ticaret	645.8	637.7	628.2	656.0	672.0
— Banka, Sigorta, Gayrimenkul	204.3	208.5	211.1	213.9	216.0
— Diğer Hizmetler	1.699.3	1.727.1	1.767.4	1.818.1	1.882.1
— Bilinmeyen	273.0	273.0	273.0	273.0	273.0
Toplam	15.249.3	15.238.6	15.231.3	15.367.9	15.457.0

Kaynak : DİE.

hibi 30 kadardır. Bir başka deyişle İİBK'nin işsizlere iş yaratabilme olanağı geniş ölçüde daralma göstermiştir (Tablo 3).

TABLO 3

İİBK Tarafından İşe Yerleştirilenler

Yıllar	A	B	B/A (%)
1973	581.432	395.084	68.0
1974	663.765	407.826	61.4
1975	601.110	337.548	56.2
1976	848.657	385.405	45.4
1977	826.844	376.834	45.6
1978	832.265	296.925	35.7
1979	653.581	211.531	32.4
1980	584.780	163.426	32.4

A - İş isteyen B - İşe Yerleştiren

Kaynak : DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, daha önce de ifade olunduğu gibi, ülkemizde her geçen yıl, işgücü arzı ile talebi arasındaki fark, işgücü arzı aleyhine olumsuz bir gelişme göstermektedir. Nitekim 1978 - 1982 yıllarını içeren 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi ele alındığında, sivil işgücü arzı, ortalama olarak yılda % 2.1 oranında artarken, işgücü talebi, sadece % 0.6 oranında artış sağlayabilmiştir.

Ayrıca dış ilişkilerimizde tartışması güncel hale gelen ve sayıları 1 milyonu aşan yurt dışındaki işçilerimizin (Tablo 4), tamamı veya bir kısmının yurda geri dönmesi ile, eğer yeni iş olanakları sağlanamaz ise, mevcutla beraber işsiz sayısının 4 milyonun üzerine çıkacağı açıktır.

Ülkemizde istihdamın sektörel dağılımı geleneksel yapısının küçük pay oynamaları olmasına karşın korumaktadır. İlk sırayı % 61.1 ile tarım sektörü almakta, onu sırasıyla % 14.9 ile hizmetler (inşaat, ticaret, banka

ve sigortacılık, gayrimenkul alım satımı ve diğer) ve % 10.5 ile sanayi izlemektedir.

TABLO 4

Yurt Dışına Giden İşçilerimiz

Yıllar	Giden İşçi Sayısı	Kümülatif Toplam
1975	4.419	814.929
1976	10.558	825.487
1977	19.084	844.571
1978	18.852	863.423
1979	23.630	887.053
1980	28.503	915.556
1981	58.753	1.000.978
1982 (*)	26.669	

(*) Temmuz 1982 sonu itibarıyla

Kaynak : İİBK.

Esnek Emeklilik

İnsan, yapısı gereği çalışmaya karşı aşırı bir istek duymaz. Bu nedenle de, çalışma süresinin azaltılması ve/veya çalışma ortamındaki temponun yumuşatılması amacını güden her türlü önlem ve teklife karşı olumludur.

Nitekim, çeşitli dönemlerde gündeme gelen emeklilik yaşının düşürülmesine ilişkin görüş ve öneriler, daima bir sosyal istek konusu olarak ortaya atılmış ve hatta seçim dönemlerinde politik araç olarak kullanılmıştır.

Avrupa ülkelerinde yapılan kamuoyu araştırması sonuçları, bu tür eğilimleri doğrular şekildedir. Elde edilen sonuçlar oldukça ilginçtir. Zira ankete katılanların % 85'i vermiş oldukları yanıtlarda, günlük ya da haftalık çalışma saatlerinin süresini kısaltmak, tatil günlerinin sayısını artırmak eğiliminden uzaktır. Genel iş-

tek, emeklilik yaşının gençleştirilmesi veya tercihi (esnek) hale getirilmesi şeklindedir.

Ankete katılanlar eğilimlerinin nedenlerini şu şekilde özetlemektedirler: İşgünü veya iş saatlerinde kısıntıya gitmek, ulusal üretim ve dolayısıyla gelir açısından ekonomiyi olumsuz yönde etkiler. Ancak, «erken emeklilik» yolu tercih edilir ise, bundan iki yönlü avantaj sağlamak olasıdır. Birincisi, emekliliğe hak kazananak kitlenin emekliliğin getireceği avantajlara daha genç yaşta sahip olabilmesi; ikincisi ve asıl neden, arkadan gelen ve sayıları her geçen gün artan çalışabilir nüfusa yeni iş zeminleri hazırlamaktır. Dolayısıyla işsizlik oranının aşağı doğru çekilmesi mümkün olabilecektir.

Öte yandan sunulan öneri paketinde, istendiği takdirde emeklilik sonrası mesleki etkinlikte bulunabilme hakkı ve gelecekteki emekliler için hazırlık programı yer almaktadır. Bir taşla iki kuş vurma esprisinde kaynaklanan tasarı özeti, beklendiği şekilde sonuç vermemektedir. Zira emeklilik konusunda tüm çalışanlar aynı görüşte değildir. Özellikle, çalışan nüfusun büyük çoğunluğu, yeterli tazminat ve maaşla olsa dahi, iş yaşamlarından uzaklaşmak istememektedirler. Bu eğilimlerine sebep olarak, başlangıçta yeterli olmasına karşın, enflasyonun önüne geçilememesi nedeniyle, emeklilik maaşlarının her geçen yıl satın alma gücünü yitireceğini göstermişlerdir. Ayrıca işten atıldıkları takdirde, toplum içinde unutulma korkusunu mazeret olarak ileri sürmektedirler.

Konuya işverenler açısından yaklaşır isek daha da ilginç sonuçlar elde edebiliriz. İşveren kesiminde or-

tak kanı; «Bir işsiz genç ise öğrenici yapmak, yaşlı ise emekli etmek, istatistikleri düzeltir, ama ekonomik durumu düzeltmez. Aksine kısa gibi gözükün ve fakat ülke ekonomileri için hayati önem taşıyan bir dönem için aksatır.» şeklindedir.

Yeni eleman alma her zaman için doyurucu olmamaktadır. Emeklilerin yeri, sistemli biçimde genç çalışanlarla doldurulmalıdır. Böyle bir ekonomik bunalım döneminde işletmeler, boşalan yerleri doldurmaya pek yanaşmamaktadırlar. Gerçekten, birçok işkolu belli bir düzeyde bilgi, beceri ve tecrübeyi gerektirir. Gençlik yanı sıra kazanılan dinamizm, çalışma yaşamında önemli bir role sahiptir. Ancak biraz önce sözünü ettiğimiz vasıflarla pekişmediği zaman, istenilen verim etkinliğinin sağlanma şansı hayli büyüktür.

Dün olduğu gibi bugün de ülkemiz çalışanları emeklilik gelip çattığında eşit durumda bulunmadıklarını ifade etmekte. Kural, cinsiyet ve mesleğe göre hissedilir derecede değişiklik göstermekte. En basit örneği ile tarım kesiminde, emeklilik yaşı hakkında kesin bir çizgi belirlenememiş. Yedisinden yetmişine hemen herkes, kısmen de olsa üretime iştirak ediyor. Ancak bunların tamamı sosyal güvenlik kurumlarının getirmiş olduğu avantajlardan faydalanabileceğinden yoksun. Zira üretime iştirak nispeti bazı hallerde tüm aileyi kapsamasına karşın, ilgili kurumların sağladığı avantajlardan sadece aile reisi yararlanabiliyor. Bu yanı sıra emeklilik algusu olarak konuya baktığımızda, tarımın sanayi ve ticaret kesimine kıyasla daha şanssız bir yapıya sahip olduğu açıklık kazanıyor.

Benzer çelişkileri kesimlerin alt

gruplarında da görmek olası. Nitekim, maden ocakları, demir - çelik sanayii çalışanları, gemi adamları vb. ağır iş konularında hizmet verenler ile daha rahat, güvenli ve beceri istemeyen sahalar da çalışanlar arasında en azından yaşam şansı ve süresi olarak fark bulunduğu kesindir. Bu bakımdan iş şartları, normalin üstünde olan sektörlerde hizmet verenlere, diğer kesimlere kıyasla daha erken yaşlarda emeklilik hakkının tanınması, bunların kayınlıkları anlamına gelmez.

Nitekim birçok batı ülkesinde, bu tür öncelikli sektörler tespit edilmiş ve uygulamaya yıllar önce kademeli olarak başlanmıştır. Fransa, İngiltere ve Belçika'da maden ocakları çalışanları, normal yaş haddinden 5 - 10 yıl önce emeklilik hakkı elde edebilmektedirler. Öte yandan Federal Almanya'da sigara, şeker ve şekerleme sanayiinde çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bazı önlemler alınmış; örneğin bira fabrikalarında hizmet veren işçilere, ücretlerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın, bir aya yakın yıllık ek izin hakkı tanınmıştır.

Bugün ülkemizde de, bazı kesim çalışanlarına uğraş konularına göre değişiklik gösteren öncelikler tanınmıştır. Yıllar önce maden ocakları çalışanlarına tanınan «yıpranma hakkı» uygulaması, içinde bulunduğumuz yılın başında senede üç ay süre ile gemi adamlarımıza da, büyük bir gecikme ile verilmiştir. Ancak bu tür uygulamaların ülke düzeyinde istenilen yaygınlığa eriştiğini söyleyebilmek hayli güçtür. Nitekim, demir - çelik, kimya, boya, deri vb. ağır sanayilerinde hizmet veren birçok çalışan, henüz bu tür uygulamalardan yararlanamamaktadır.

Konuya cinsiyet açısından da yaklaşmak olasıdır. En basit şekliyle kadın - erkek arasında değişiklik gösteren ve ayrı yaş hadlerinde kazanılan emeklilik, bazı sosyal huzursuzluklara neden olabilmektedir. Şöyle ki, kadının doğal yapısı gereği, erkeğe kıyasla bünyesel (fiziksel) zayıflığını kabul edenler; tarım sektörü dışında ücretli çalışan kadınların, genelde erkeklere oranla daha güvence- li ve rahat işlerde hizmet vermekte olduğunu, buna karşın daha erken yaşlarda ve/veya daha az çalışma süresi sonucu emeklilik hakkı elde ettiklerini üzerine basarak vurgulamakta ve bu uygulamanın sosyal adalet ölçüleriyle açıklanamayacağını belirtmektedirler. Nitekim bu konuda yapılan birçok istatistiksel çalışma, tarım dışındaki kadınların % 90 oranında banka ve sigortacılık, büro elemanı vb. hizmet sektörlerinde istihdam edilmekte olduğunu doğrulamaktadır.

SONUÇ

Emeklilik dönemine geçişte, kişi üzerinde doğabilecek ani ve sert sosyal etkileri azami derecede hafifletmek ve yeni istihdam edilecek personele geçiş döneminde ilgili alanın bilgi ve becerisinin emekliliğe ayrılacak personel tarafından öğretilmesi sonucu üretimde de etkinliğin artmasını sağlayacak bir sistem olarak tanımlayabileceğimiz «Esnek Emeklilik»; sosyal güvenlik kurumlarının finansmanına da katkıda bulunmaktadır. Bu, üzerinde önemle durulan bir diğer husustur.

Finans konusunda ilk öneri, esnek emeklilik projesinin en büyük savunucusu 10'lar Avrupası'ndan gelmiştir. İlgililer, Avrupa nüfusunun giderek yaşlandığını ve işsizlik oranının

hızla arttığını belirtiyorlar. Yapılan tahminler, 2000 yılında emeklilik hakkına sahip olacakların sayısının, Avrupa'da çalışan nüfusun yarısına ulaşacağını göstermektedir. Üzerinde bugünden tezi yok ciddi olarak durulup gerekli önlemler alınmadığı takdirde, emekli tazminat ve aylıklarının finansmanı sorunu, gelecek dönem için batı ülkelerini daha büyük sıkıntılara sokacaktır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından ileri sürülen bu çözüm yolu, emekli aylığının, çalışılan yıl sayısına ve emekliye ayrılma sırasındaki yaşa göre hesaplanması için yeni formüllerin bulunmasını icap ettirmektedir. Aynı şekilde, çalışma saatlerinin aleyhine boş zamanların giderek uzamasına yol açacak kademeli bir emeklilik yolunu seçecekler için, mali kaynakların da belirlenmesi gerekecektir (*).

(* Adeline Baumann; «İsteğe Bağlı Emeklilik», Avrupa Dergisi, Sayı 75, Ekim 1982, s. 30, Ankara.

ES Yayınları sunar

Prof. Dr. Unal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İş çevrelerinin beklemediği yapı.
Fiyatı: 500 — TL

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Catalcaşme Sokak No. 17/4 Çağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

Not: Ödemeli postalamaya yanılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenlerin kitap bedeline 85 — TL tutan bir parusuna hava ücreti, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Kıtapçılar İçin Genel Dağıtım:

GE - DA

Olumlu ve olumsuz yönlerini belirtmeye çalıştığımız erken emeklilik yerine bazı öncelik ve kolaylıkların sağlandığı esnek emeklilik çalışanlar ve işverenler tarafından sosyal ve ekonomik şartlara daha uygun bulunmaktadır. Böylelikle belirli bir yaştan itibaren emeklilik yaşını serbestçe ve kademeli olarak seçme hakkını elde eden çalışanlar, çalışma yaşamlarının birdenbire durmasından ileri gelen şoku daha hafif atlatabileceklerdir.

Ayrıca bu sistemin istihdam üzerinde dengeli bir fonksiyonu olacağı açıktır. Ekonominin gereği, arzı talebe uyarlama olanağı verecektir. İşsizliğin sürekli olduğu durumlarda ve belirli süreler için, parasal ve sosyal yönden yapılacak özendirmelerle, toplu olarak emekliye ayrılmanın sağlanması düşünülebilir. Bunun aksine, tam istihdam dönemlerinde, mesleki ve maddi etkinliklerin sürdürülmesi sonucu; çalışanlar, yaşları gelse bile geçici süreler için emeklilikten caydırılabilirler.

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pıma tr.

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Şekerbank 5000 kat büyüdü

30 yılı aşkın tecrübenin dinamik aşaması bu...
Yaşlı ve yorgun değil, tecrübeli ve dinç...
13 Milyar sermayesiyle simgelenen güvenceyi
hak eden bir banka oldu Şekerbank...
30 yılda 5000 kat büyüdü...
İhracatçısına, çiftçisine,

sanayicisine ve bütün tasarruf sahiplerine
şimdi yepyeni bir kucak açtı... Gelin
bir göz atın 1 Milyon çiftçinin toprağını
bağladığı, Türkiye'de her 45 kişiden
birinin ortak olduğu bankaya...
Buyuk Şekerbank'a...

Şekerbank

sermayesi 13 milyar

Yurtta iyi, dünyada iyi.

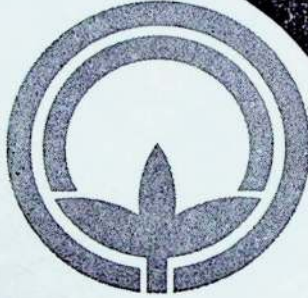
Çağımızda, her ülkenin bir ayağı
mutlaka yurt dışında olmak zorunda.

Dünyadan sağlanması kaçınılmaz
petrol, teknoloji vb. kaynaklar için
gerekli para, yine dünyayla iş yapılarak
kazanılıyor...

Bu nedenle, Pamukbank, bir yanda
dünyaya açılarak ülkemize para kazandıran
Türklere destek oluyor, diğer yanda
dünyadan kaynak sağlanması gereken
kuruluşlarımızın dünyadaki teminatı oluyor.

Gücü ve büyüklüğüyle, dinimizle,
dünya bankacılığını bilmesiyle...

Dünyayı kendine hedef seçen Pamukbank'ı
siz de huzur içinde, kendinize banka seçin.
Kazanın, ülkemizi kazandın.

PAMUKBANK
İ Y İ B A N K A D I R